
A.

Forsøg til Besvarelse af den for
Aaret 1805 udsatte historiske
Priisopgave:

Quibusnam modis in Norvegia vires sumserit Hier-
archia Papalis, et quid inde damni in hoc
regnum redundaverit, nondum cum Dania
conjunctum?

(Hvorledes rodfæstede det pavelige Hierarchie sig i
Norge, og hvilken skadelig Indflydelse havde sam-
me paa dette Rige, førend dets Forening med
Danmark?)

af

N. Schack,

Cand. Theol. Alumnus af det pædagogiske Seminarium
og Eiersens Collegium.

(Dette Forsøg blev hædret med Accessit).

For Enhver, som indseer og føler det Belgjørende
i en ved faste Love og gode politiske Foranstaltnin-
ger vel indrettet Stat; for Enhver, som kjender
Samdrægtigheds og borgerlige Dyders Nødvendig-
hed til en Stats Opkomst, Vedligeholdelse og
Glor; for Enhver, som har overveiet og ved Hjælp
Universit. og Skole-Annaler. 1806. 2. B. N

af Historiens Lys allerede gjort sig et almindeligt Begreb om, hvilken umiddelbar Indflydelse Religion og Kirkevæsenet i en Stat, formedelt dets inderlige Forbindelse med Politik og Moralitet, har paa alt dette — for enhver Saadan maa Undersøgelsen af et Spørgsmaal, der angaaer høistmærværdige, skjønt i det Hele sørgelige Virkninger af en misbrugt Religion og et mod Staten væbnet, sig selv som sidste Hensigt betragtede, Hierarchie, være et i sig selv vigtigt og lærerigt Arbejde, og alermæst da, naar disse Undersøgelser have Fædrelandet selv til nærmeste Gjenstand.

Jeg troer mig saaledes med Rette fritaget fra enten udførligere at udvikle det fremsatte Spørgsmaals Bigtighed, eller at give Undskyldning for, at jeg, skjønt mig selv mine Evners Utilstrækkelighed bevidst, dog havde Lust til og bode paa at forsøge mine Kræfter i denne Anledning. Altsaa lige til Sagen.

Uagtet min Hensigt her ikke kan være, at levere noget Fuldstændigt om Christendommens Indførelse blandt vore nordiske Forsædre, troer jeg det dog ikke uhensigtsmæssigt, at forudsende en kort Udsigt over de vigtigste indvortes og udvortes Grunde, der befordrede Christi Læres Udbredelse i Norden og navnlig i Norge, for saaledes gradvis at nærme mig til det egentlige Maal.

Gaae vi tilbage i Tiden, for at ransage
 Arbejderne, finde vi, at, saa forskjellig Odins
 Lære i det Hele end var fra Christendommen, den-
 ne dog, saaledes som den da lærtes og behandle-
 des, havde mange udvortes Ceremonier, der stem-
 mede overeens med de Odinianske, hvilke bidroge
 meget til dens lettere Antagelse og videre Udbre-
 delse; og dette regner jeg til de indvortes Grunde
 som befordrede Christendommen. Hertil hører og-
 saa dette, at adskillige af vore nordiske Forfædres
 Religions-Meninger havde megen Lighed med Chri-
 stendommens Lære. De ældste Skandinaver phi-
 losopherte angaaende det Heles Tilværelse næsten
 paa samme Maade, som Moses. Jorden tilskrev
 man alle Ting's Oprindelse. Solen og de øvrige
 Himmelleger, hvis evige uforanderlige Gang
 strax bemærkedes, kunde ikke af sig selv bevæges og
 holdes i deres stedsevarende Ligevægt; der maatte
 altsaa være et Væsen til, som styrede det Hele:
 Denne kaldte man a) Alfader, den store og
 frygtelige, den trofaste, der giver Seier og Lykke
 til alle sine Helte, den oplivende og forstyrrende,
 den vise og ufattelige, alle Ting's Ophavsmand,
 som var for Guder og Mennesker, og som skal blive
 efter disse, som fra sit ophøiede Opholdsted overskuer

U 2

a) Lagerbring, Svea. Rif. Hist., I. Pag. 469 — 82.

Det hele Verdens Alt — Mennesket skulder ham sin udødelige Sjæl *b)*, der, naar Legemet opløses i Støv og Aske, bliver uforgængelig. Vel synes den yngre Odins Ankomst til Norden heri at have gjort nogen Forandring; asiatiske Sæder og Tænkesmaade udbredtes, og fortrængte de første simple og ukonstlede Begreber i Religions-Anliggender. Norden opfyldes med Røgelseskar og mystiske Bestænkelse; ved Offere *c)*, ja blodige Offere gjøre man sig Guderne forbundne, eller forsone de for-tørnede; Salvelser og Indvielser blive almindelige; ved Baabendaad og voldsomme Dødsmaader skal man bane sig Veien til sine salige Forfædre; men i denne egentlig odinianske Religion fandtes dog stedse meget, der havde Overeensstemmelse med de Christnes Lære, saaledes, som den i hine Tider lærtes og forklartes. Vi ville bemærke nogle saadanne Punkter:

1) Af tvende ved Strandbredden liggende Klipper skabtes en Mand og en Kvinde *d)*, Askur og Embla, fra hvilke hele Menneskeslægten nedstammer: Hvor let at forandre disse Navne til Adam og Eva!

b) Edd. Dæmesaga 3.

c) Adam. Bremens., de situ Dan. C. 234.

d) Voluspa 17. jfr. Bragur. I. P. 193 — 201.

2) Disse to Mennesker og deres nærmeste Efterkommere levede, som Moses's, Adam og Eva, i Ufskyldighedens Tilstand, indtil de bleve forførte af Qvinder fra Jotunheim e).

3) Vore Forfædre dyrkede utallige Guder, blandt hvilke Odin var den fornemste. Parallel med ham satte nu de Christnes Gud.

4) Den Odin Nærmeste var Thor. Han kaldes Himmelen og Jordens Søn. Hans Rige var Tro og Sandhed; han var et Værn og Tilflugt for alle Ulykkelige. Han var fød Menneske, havde igjennemgaaet mange Besværligheder, og seiret; han blev fristet af f) Loke, den eneste onde Gud i Norden. Denne var Fader til den midgardske Slange, Jormungandur, der udspyede Gift og Ulykker over hele Jordfloden, og som paa den yderste Dag skulde overvindes af Thor. Hvor overeensstemmende med de Christnes Lære om Christus, Mythen om Diævelen og Slangen!

5) Den tredie Gud var Freyr, Gud for Fekthed og Frugtbarhed. Disse vare de øverste Guder; disse vare de, som vore Forfædre, efter Odins Lære, tillagde Verdens Skabelse. Paa en Tid, da der hverken fandtes Himmel eller Afgrund, fæstede de Jorden, og skabte Lys der, hvor Dde g)

e) Edda Dæmesag. 12.

f) Edda Dæmesag., 41.

g) Voluspa 3. Edda Dæmes. 3, 4. 6.

og Tomhed hidtil havde hersket. Hvor ligt Moses's Fortælling om Skabelsen, og de Christnes Lære om Gudfader, Søn og Helligaand!

Under disse stode nu mange mindre Guder, og blandt de fornemste af disse var Frigga. Hun ansaaes som Moder til Thor, og var saaledes ikke meget forskjellig fra Christus's Moder, Maria.

De Forretninger, som tillagdes de fleste af deres Underguder, som Freya, Braga, Tyr, vare for en Deel overeensstemmende med de Christnes Meninger om Englene. Konger, der havde udmærket sig ved Wiisdom, Mod og Tapperhed, bleve ikke sjelden efter deres Død forgudede. Dette var Tilfældet med en Konge i Sverrig, ved Navn *h)* Erich. Fra denne Side kunde de Christnes Helge-
ne altsaa ikke finde nogen Vanskelighed. Mirakler vare dem ei heller fremmede, da Odin og Thor ofte gjorde Underværker, især ofte forvandlede sig. Løse havde, ligesom de Christnes Diævel, ofte paataget sig en eller anden Skikkelse, naar han vilde udføre sine ondskabsfulde Planer; Hovedtrækkene i hans Character vare de samme, som hos de Christnes Diævel.

Ogsaa Daab kjendte vore hedenske Forfædre. De overøste derved smaa Børn med Vand, og gave dem Navn; sælgelig kunde den let ombyttes med de

h) Rembert. Vita Ansgarii, Cap. 23. §. 7 — 8.

Christnes. Vore nordiske Oldtids Pillegrimss-Reiser til Hertha, Odin i Sigtun og flere Steder, forandrede ved Christendommen, for de Rige til Jerusalem og Palæstina, for de Fattige til Nordboens egne Helgenes Grave f. Ex. til St. Olufs.

Endelig maae her endnu tilføies deres Mening om Verdens Ende og Gudernes Dom, der er saa beslægtet med de Christnes, at man med Hullmann *i)* næsten maatte fristes til at troe, at Stifteren af Skandinavernes Religion havde været bekendt med Christendommen *k)*. I tre Aar skulde en ulykkelig Winter med vedholdende Storm og Uveir rase over Jordfloden; disse Ulykker, formerede ved Strid og blodige Krige, skulde i tre paa følgende Aar forstørres; Forældre og Børn skulde drage til Feldts mod hinanden indbyrdes; ødelægge og dræbe hinanden. Soel og Maane skulde formørkes, Jorden og Biergene revne; Ulven Fenris og den midgardske Slange (Uhyrer, avlede af Loke) skulde ødelægges; Himmelen og Afgrundens Guder stride mod hverandre, Stjernene forsvinde af Firmamentet og Jorden fortæres af Ild. Men en ny og lykkeligere Verden skulde fremkomme, Jorden vise sig i forskjønned Dragt, og en ny Menneskeslægt forplantes. Baldur, den fornemste og

i) Handb. d. Geschichte von Schweden, Cap. I. P. 49.

k) Voluspa. 43 og Edda Damesag. 48 — 49.

vise sig blandt Aserne, skulde opvækkes fra de Døde, og leve i Lysets og Fredens Boliger, høstende en evig Belønning for sin Dyd og Retskaffenhed.

Disse vare de vigtigste indvortes Grunde, der hjalp til at befordre Christendommens Udbredelse, uagtet de dog ikke vilde have formaaet at gjøre den seierrig i vort Norden, om ei tilfældige udvortes Omstændigheder havde medvirket, og disse kalder jeg de udvortes Grunde.

Med det 9de Aarhundrede begynder egentlig Christendommen i Norden; thi lad endog nogle mene, at der længe førend den Tid var arbeidet paa Nordboens Omvendelse, er dette deels ubeviist, deels i al Fald skeet med saa liden Held, at dens Begyndelse ingenlunde kan ansættes førend ovennævnte Tid. Ingen havde indtil den Tid været at præke Christendommens Lære for et saa frigerist Folk, som vore Forfædre, der med deres Streiferier forstrækkede den største Deel af Europa. Men just disse bleve en Anledning til, med Jær at arbejde paa dens Udbredelse hos dem; thi Milioner Arme havde ikke formaaet at standse de stridbare Nordmanner, og Religionen eene ansaaes som det Middel, hvorved man kunde gjøre dem fredeligere, og saaledes standse deres ødelæggende Plyndren og Myrden. Dette Foretagende blev derfor besluttet

paa et l) Concilium til Aachen (817) af Keiser Ludvig den Fromme og Pave Paschal den Første; Ebbo, Erkebisp til Rheims, påtog sig at være Christendommens Tolk i Norden, og med en pavelig Bulle affendtes han til Dannemark og Sverrig m). Hovedindholdet af Bullen er følgende: "Da vi have erfaret, at der i Norden boe nogle Folk, som hverken have Kundskab om Gud eller ere igjenfødte ved Daaben, men leve i Dødens Skygge, og i deres Uvidenhed tjene mere det Skabte end Skaber, saa have vi derfor troet, at burde til Sandhedens Udbredelse skikke til hine Egne nærværende vor høiærværdige Broder og Medbiskop, Ebbo, Erkebisp af Rheims."

Hans Ophold var her kun kort, og, skjønt han var den første Legat, som Paven hidsendte, blev Christendommens grundigere Udbredelse og Rodfæstelse dog egentlig forbeholdt den ædle Anscharius fra Klosteret Corvey i Westphalen, som ved Aaret 826 n) ankom til Danmark. Dennes lykkelige Fremgang skyldes fornemlig den jydsk Underkonge Harald Klak, der under sit Ophold ved Ludvig den Frommes Hof havde tilligemed sin Kone og Hof-Stat antaget Christendommen, og ladet sig

l) Pontoppid. Annal. eccles. dan. I, p. 19.

m) sammesteds.

n) Pontopp. a. St. I. 26.

døbe, og ved sin Tilbagekomst til sit Rige troligen understøttede Ansharii Bestræbelser. Selv lod denne Lærer 827 oprette en Skole i Slesvig, købte af Landets Børn et vist Antal, som han selv underviste og dannede til tilkommende Missionairer, stiftede et Fattighuus i Bremen, hvor han for største Deel underholdt de Fattige paa sin egen Bekostning, brugte Gaver og Overtalelser til at vinde Regenterne og de Fornemste, sørgede for Enker og Faderløse, friskøbte Fanger og Trælle, og ved sin Klogskab og Ketskaffenhed indtog alle for sig og den Lære, han forkyndte, saa at han med Rette fortjener det hæderfulde Navn af Nordens Apostel. Hans Exempel efterfulgtes troligen af hans Medarbeidere Kembert og Gaubert.

De Forsølgelser, Christendommen siden efter maatte undergaae i Dannemark, vare nu ikke istand til at udrydde den eller for stedse at standse dens videre Fremgang; ja endog de største Piinsler bidroge, ved de paafølgende Martyrier og Jertegn, til sammes videre Udbredelse.

Hertil kom, at Regner Lodbrogs grusomme Dødsmaade i Engelland ansaaes som en Straf, han havde paadraget sig ved at forfølge de Christne, og o) Erik Barns forandrede Tænkemaade tilskreves de Christnes Gud. Om denne sidste siger

o) Pontopp. a. St. I. 45.

Saxo: "Tantum in excolenda religione se gessit, quantum egerat in aspernanda."

Ikke mindre heldig Fremgang havde Anscharius i Kongeriget Sverrig. Aaret 829 kommer han til Birka eller Björko, hvor Kong Björn paa Haga modtog ham med Velvillie, og gav ham Tilladelse at forkynde Christendommen. De Christnes Antal tiltog her snart anseeligt, og den første Kirke i Sverrig indviedes af Gaubert. Men Forsølgelser opvæktes mod de Christne, Lærernes Huse nedrives, Gaubert og hans Medhielpere fordrives, og Christendommen trues med Undergang.

Anscharius kommer andengang til Sverrig, Oluf Skotkonning giver igjen Tilladelse til at døbe og forkynde Christendommen, og Rembertus træder i Anscharii Fodspor.

Nu nærmer sig den Tid, at Christendommen kommer ind i Kongestammen, da Ragnvald Ulfsen, en Jarl fra Vestgothland, ægter den norske Oluf Trygvessens Søster paa de Vilkaar, at han skulde antage den nye Religion. Dette skede Aaret 1000, og fra den Tid deelttes hans Kjerlighed mellem Prindsessen og Christendommen. Evende Jarler fra Norge opholdt sig paa den Tid ved den svenske Konge Oluf Skotkonnings Hof, og den eene af disse gjorde det Løfte, at, om han var lykkelig i at

feire over Oluf Trygvesen, vilde han blive Christen; Seiren vandtes; Jarlen holdt, hvad han havde lovet, og Broderen efterfulgte hans Exempel. Ved samme Tid antog Oluf Skotkonning Christendommen, og lod sig døbe af St. Sigfrid fra Engelland, og da det nu blev kongeligt at være Christen, lod Prindserne og den største Deel af Krighæren sig døbe. Paa denne Maade nærmiede Danmark og Sverrig, ved Anscharius og andre udenlandske og indenlandske Missionairer, sig alt meer og meer til Christendommen; og da det første Skridt saaledes var giort, sammenstødte mange andre udvortes Omstændigheder, der bidroge til samme Niemed.

Nordboernes Keiser, Seilads og Handel med Engelland, Tydskland og andre christne Lande frembragte hos dem Smag for Christendommen. De fandt i disse Lande mere Pragt, flere Luxus-Artikler og større udvortes Velstand, og hvad var vel meer naturligt for disse halvslebne Mennesker, end at tilskrive saadanne Fortrin disse Landes Guder?

Egteskaber med christne Prindsesser gjorde her, som paa andre Steder, ogsaa meget til samme Religions Udbredelse. Dette gjelder om det anførte Exempel i Sverrig. Dette var og Tilfældet med den polske Prindsesse Gunhild, der, ved sit Givtermaal med Sven Tveskiæg, forhindrede hans Forfølgelser mod de Christne. Thyre Dannebods

Indflydelse paa hendes Søn Harald Blaatand, formaaede ham til at lade Christendommen offentlig lære. Nordboernes Medsættelse i de ved Krig og Røveri erobrede christne Lande gav dem og nærmere Anledning til at blive bekjendte med denne Religion, saasom Ostmannernes i Irland; Nordmannernes i Frankrig, hvor, det efter dem kaldte Nordmandie blev dem overladt, paa Vilkaar at lade sig døbe; de Danske i Ostangeln og Northumberland. Alle disse lode sig for det meste døbe, og, da mellem dem og deres tilbageblivende Landsmænd en bestandig Forbindelse vedblev, maatte dette nødvendig gjøre meget til Christi Læres Fremgang i Norden.

Men ligesaa meget og mere udbredtes Religion i Norden ved Magt og Evang. Ved Krig nødte Keiser Henrich af Tyskland i Aaret 984 den danske Kong Knud til at lade sig døbe. Keiser Otto den 3die drog 988 med sin Krigshær igjennem Slesvig til Jylland, og efter et vundet Slag mod den danske Kong Harald tvang ham til at lade sig og sine Undersaatter christne, og lod den svenske Kong Erich tilligemed den norske Regent Hagen Jarl, der vare komne de Danske til Hjælp, ligeledes antage Christendommen, skjønt de snart viste, hvor lidet oprigtig deres Omvendelse var; thi saasnart Hagen Jarl var bleven fri, seilede han til

Eskaane *p*), satte der baade Præster og Lærde i Land og offrede til Afguderne. Herover sendte Kong Harald tvende Jarler *r*), Urgutriot og Brimilskier, med 30 Skibe og nogle Soldater til Norge, der med Vold og Mord udbredte Christendommen; men ved Hagens Hjemkomst toge de Flugten, og Virkningen af deres kraftige Religionsudbredelse ophørte.

Efter saaledes forteligen at have viist de fornemste indvortes og udvortes Grunde, som i Danmark og Sverrig bidroge til Christendommens Seier over Hedenskabet, nærmer jeg mig nu meer til min egentlige Hensigt, den nemlig, at vise samme Religionsforplantelse i Norge.

Det første Spor, man finder til Christendommens Begyndelse i Norge, er under Kong Hagen Adelssteen; opdraget i Engelland hos Kong Adelssteen, efter hvem han har sit Tilnavn, havde han faaet Smag for Videnskaberne og Christendommen, besluttede at indføre samme i Norge, og betjente sig til sin Hensigts Opnaaelse af en beundringsvær-

q) Pontoppid. a. St. I. 66 nævner Bendshyssel, hvilket modsiges af Snor. Sturles.

r) Pontoppid. Annal. I. 66. Her maae anmærkes, at nogle henseer ovennævnte Jarles Sendelse til Norge til Keiser Otto og ikke til Kong Harald.

dig Klogskab og Forsigtighed. Thi da han ved sin Ankomst til Norge fandt hele Landet hedensk, opfyldt med Afgudernes Templer og Offersteder, forudsaae han vel, at han ikke med Magt eller paa eensgang kunde omvende disse ved Forfædrenes Guder og Skikke saa haardnakket hængende Nordmænd; han skjulte derfor i Begyndelsen sin Hensigt, og lod det være nok ved lemfældige Midler og gode Løfter at lokke sine nærmeste Venner til at erkjende denne Religion, for ved dem at virke paa Almuen. Efter saaledes at have vundet nogle af sine Landshøvdinge, henvendte han sig først til Nidaros (Tronhiem), hvor Rigets Styrke da var; og da han havde ladet hidkalde en Biskop og nogle andre christne Lærere fra Engelland, lagde han sin Hensigt tydeligere for Dagen. Han begyndte med Indstiftelsen af Søndags- og Fredags-Festen, helligholdt de største christne Høitidsdage, befalede ved en Lov, at begynde Jule-Festen paa samme Tid, som de Christne, da de hidtil havde begyndt den med Høge-Nat eller Midtvinters Nat, og anordnede, at enhver Mand til denne Fest skulde have saa meget Øl, som der kunde brygges af en Mæle Malt (Gierding Malt). Efter denne Begyndelse lod han Bønderne indstevne til en Thingdag s), indsatte nogle Præster, bød Folket at afstaae fra

s) Enor. Sturl. 1ste Deel, Pag. 138. Schønings Udg.

Hedenfæbet og at lade sig døbe. Herpaa samlede Kongen atter Folket til Froste-Thing ¹⁾ (Comitia Frostensia), og aabenbarede det her sin Hensigt angaaende Christendommen: "at det nemlig skulde antage den christelige Religion, og troe paa en Gud, Christus, Mariæ Søn"; men han fandt hos Bønderne saa stor Modstand, at de endog tvang ham til, paa deres Offer-Høitid at uddrikke ²⁾ Odins, Thors og Bragas Bæger, samt at æde Hestefjød, hvilket var som hine Tiders Schiboleth, at hvo der spiste Hestefjød, gav derved tilkjende, at han ikke var Christen. Den Sorg og Vergrelse, dette og meget andet forvoldte Hagen Adelssteen, forbittrede ham den øvrige Rest af hans Dage, indtil han Aaret 960 i en Træfning mod sin Brodersøn og Eftermand Harald Graafeld, blev dødelig saaret, og opgav sin Aand, uden at have opnaaet sin Hensigt.

De første indenlandske Fyrster, som efter Hagen Adelssteen søgte at befordre Christendommen,

¹⁾ Froste-Things Lov har sit Navn af Tronhiems Thingsted, Froste i Tronh. Fjord, hvor den blev givet af Hagen Adelssteen, hvortil han betiente sig fornemlig af Sigurd Jarl og andre Lovkyndige eller saakaldte Lagamænds Raad.

²⁾ Enor. Sturles. I., Pag. 143 og Pontopp. Annal. I., Pag. 66 — 68.

Günhilds Sønner x); der allerede i Engelland havde antaget samme, men med mindre Klogskab og lige slet Lykke.

Oluf Trygvessens Bestræbelse for Christi Læres Udbredelse var vel meer heldig end Hagen Adelsstems, men hans Frefugangsmaade grusom og umienneskkelig.

Selv havde han under sit Ophold hos Synlingerne, ladet sig døbe og undervise i Christendommen, og derfra medført Præster y), og andre i denne Religion oplærte Mænd. Efter et kort Ophold i Engelland, seilede han til Norge, for at modtage Regjeringen, og med den Beslutning at omvende sit hele Rige til den christelige Religion. Heri fulgte han, som Holberg z) udtrykker sig, ikke Apostlernes Fodspor; men med Kåarden i Haanden drog han fra en Provinds til en anden, og spurgte Folket, om de vilde være Christne; de som da satte sig til Modværg, og ingen Lyst viste til at ombytte en Religion, de ikke kjendte, fordi ingen havde lært dem den, med Fordømmie, arvede fra deres Forfædre, og i hvilke de hidtil havde fundet deres Rolighed og Lykke — bleve enten jagede ud af Landet, brændte, druknede eller nedfablede. I øvrigt maatte Politiken række Vold:

x) Snorro Sturles. I., Pag. 169.

y) ibidem, Pag. 223.

z) Dannem. Hist. I., Pag. 92.

somheden Haanden, og ved disse Midler opnaaede han sin Hensigt. I Begyndelsen gif han frem ligesom Hagen Adelsken. Ved Løfter om Magt og Rigdom overtalede han sine Svogere Thorglir og Hyrning, sin Stedfader Loedin og flere af Norges mægtigste og anseeteste Mænd til at hylde denne Religion og at være sig behjælpelig i sammes videre Udbredelse blandt Almuen; og da han derpaa nærmede sig sin Plans Udførelse, vare de de første, som samtykkede; deres Exempel efterfulgtes, skjønt uvillig, af Almuen, og hele den østlige Deel af Biscgen maatte lade sig christne. Det samme skede strax derpaa i den nordlige Deel.

Herpaa drog han til Rogaland og bestemte en Thing-Dag. De her forsamlede Bønder havde foresat sig at tilintetgjøre hans Hensigt. Men da ved et Mirakel (det er ved Kongens og de tause Baabens frygtelige Trudsel) ingen vovede at gjøre Indvendinger mod Kongens Villie, ja selv de tre fornemste Talsmænd tabte baade Maal og Mæle, blev Slutning, at de lode sig døbe, og anroge den christelige Religion, som de hverken kjendte eller brød sig om at kjende.

I Hordeland vandt Kongen paa Gulething ^{a)}

^{a)} Gule = Things Lov blev givet af Hagen Adelsken, og har sit Navn af Guloe i Nordhordeland i nuværende Bergens Stift, hvor den forbedret,

Landshøvdingerne, ved at give sin Søster Astrid, til deres Frænde Erling Skjalgsøn, en Mand som der formaaede meget, paa de Vilkaar, at de skulde lade dem døbe; og deres Indflydelse havde den samme Virkning paa den ringere Almue. En Følge af Kong Olufs Winter-Ophold i Opland og Rommerige var ligeledes Christendommens Udbredelse der ved de sædvanlige kraftige Midler, da alle, baade store og smaae, som vovede at modsætte sig, bleve tvungne og uden Skaansel straffede for deres Modstand. Paa Søndmør og Nordmør lod han nedbryde Afguds-Templerne, og lod Bønderne Valget mellem at stride med sig, og at lade sig døbe; deres Svaghed bød dem at vælge det sidste. Paa Øre sønder slog han med egen Haand Thors og flere Afguders Billeder, dræbte Bøndernes Anfører Jernstiæg, og saaledes tvang dem til at nedlægge deres Vaaben, lade sig christne, og udlevere Gidsler. Denne Konges Iver for Christendommens Udbredelse strakte sig ikke blot til det egentlige Norge, men og til de Nordmænd, som var boesatte paa Jøland, hvorhen han sendte Præsten Thangbrand, der i Følge Historiens Vidnesbyrd var en stærk Kiempe, som i sin Midfærdighed endog dræbte de Gienstridige, uden at vi finde noget om, at han præfede for Indbyggerne, hvilke

fornemlig af Magnus Lagabæter, siden efter galt.
Snor. Sturles. 1ste Deel, Pag. 260.

uden Tvivl heller ikke vilde have forstaaet ham, da han var en Sachser, og formodentlig ikke forstod andet Sprog end sit eget. I øvrigt vare Islænderne ikke saa vrangbillige til at antage denne ny Lære, da man gav dem Lov til at æde Hestetjød og at omfomme de Børn, som de ikke skjøttede om at opføde. Denne Oluf Trygvessens Tver for Christi Læres Udbredelse blev efterfulgt af Oluf den Hellige, ved hvis utrættelige Nidkjerhed Hedenskabet reent blev udryddet, mangfoldige Kirker opbygte, og Riget forsynet med engelske og tydske Præster eller Missionærer. I Bigen lod han ved en Lov denne Lære forkynde og stadfæste, og sandt her færre Vanskeligheder, end sædvanligt var i Norge, af følgende Grunde:

a) De sachsiske og danske christne b) Kjøbmænd dreve paa de Tider megen Handel i Norge og fornemlig i Bigen, og deres idelige Omgang maatte naturlig virke meget paa Bigernes Tænkemaade, især paa den Tid, da den almindelig Gjæring i Religions-Anliggender, maatte give det meste Stof til daglige Samtaler.

b) Dreve Kjøbmænd fra Bigen deres Handel i Engelland, Klandern, Sachsen og Danmark samt andre christelige Lande, og disse maatte igjen have megen Indflydelse paa deres Landsmænd.

b) Snor. Sturles. II., Cap. 62, Pag. 71.

c) Vare ogsaa deres Krige i christelige Lande en Grund til deres Smag for Christendommen, og sammes Antagelse uden nogen synderlig Ban-
skelighed.

Dog ikke allevegne blev denne Oluf's nidkjere Bestræbelse for Christi Læres Forplantelse saa fredelig optaget, som i Vigen. I Tronhjem f. Ex. gjorde Bønderne Opstand, forsagede Christendommen, offrede til Afguderne, saa Kong Oluf med Bispem Sigurd maatte med Magt og voldsomme Midler tvinge dem til igien at antage den. Saaledes gik de og paa Oplandene og Loe, hvor Gudbrand, der var som Konge over Dalene, og efter hvem de kaldes, var den fornemste Oprører. Her var det, at c) Rolven den Stærke sønder slog Thors Afguds-
billede, og beskæmmede alle dets Tilbedere. Deres Exempel fulgte Indvaanerne af Vos og Vald-
ders d), men havde ogsaa disse Skiebne. Efter at Kong Oluf var dræbt i Slaget ved Stiklestad, blev han e) helliget, og Geisligheden vidste at ma-
ge det saa, at hans Hellighed bekræftedes ved man-
ge Tegn.

De, som efter Oluf den Hellige, bidroge til Christendommens videre Forplantelse, vare Mag-

c) Snor. Sturles. II., Pag. 171 — 77.

d) Snor. Sturles. II., Pag. 196 — 97.

e) Snor. Sturles. II., Pag. 386.

Pavens Usurpationer eller Frygteligheden af hans Brede, da det endnu bovede at høre sin Stemme mod Cleresiets Anmasselser, og ikke uden Eftertryk at forsvare sin Selbstændighed mod begge.

Omendstønt derfor Norden allerede længe havde erkjendt den christelige Religion, havde dog den pavelige Magt før Gregor den 7de endnu ikke meget rodfæstet sig, og Erkebisper i Hamborg var, indtil Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede, næsten det nordiske Cleresiets eneste Overhoved; men fra den Tid af, at de nordiske Lande erholdt deres egne Erkebisper, fik ogsaa Paven mere umiddelbar Indflydelse, der gav Hierarchiet selv en større Consistenz. Det Forhold nemlig, i hvilket den danske Kirke indtil Aarene 1103 eller 1104 havde staaet til Erkebisper i Hamborg, havde alt længe opvakt det Onske hos den danske Kong Sven, engang ved en indenlandsk Erkebisperstols Oprettelse at see sit Riges Geistlige befriede fra denne fremmede Metropolitans Overherredømme. Pave Paschal den 2den, villig til at opfylde den derom gjorte Begjering, sendte i Aaret 1103 Legaten Alberik med fuld Magt til Danmark for at udsee et beqvemt Sted til Erkebispens Sæde, hvilket blev bestemt at skulle være i Lund i Skaane, og Bisp Asker, Kong Eriks Vndling og Dronningens Brodersøn, erholdt Pallium og alle øvrige en Erkebispens Insignier egenhændig af Legaten. De Svenske og

Norske, der efter de Tiders Begreber satte en Forfængelighed i, ligesaavel som de Danske at have egne Erkebisper, anholdt i Rom om lignende Gunstbevisning, hvorpaa Pave Eugenius den 3die sendte Legaten Nicolas Breakspear (siden Pave under Navn af Hadrian den 4de), for at indsatte en Erkebisp i ethvert af disse omtalte Riger.

Denne Legat, der kom til Norge i Haralds Søners Tid, retfærdiggjorde snart Pavens Valg, da han ved sin Snildhed, sit indtagende Væsen og henrivende Betsalenhed, vidste at forskaffe sig alles Høiagtelse og Kierlighed, saa at efter g) Snorro Sturlesens Vidnesbyrd ingen Fremmed nogensinde har været saa yndet i Norge.

I Juli Maaned 1152 kom han til Norge, der dengang regieredes af Brødrene Sigurd, Ingo og Eistein (Augustin), bestemte Trondhjem til bestandig Sæde for Erkebispem og indsatte h) Jonas, Birgers Søn af Stavanger, til at beklæde samme. Indvielsens Ord læses hos Pontoppidan i).

Blandt de mange forandrede Indretninger baade i Geistlighedens indvortes og udvortes, ja

g) Snorro Sturles. 3 Deel, P. 362.

h) ibidem, Pag. 362. Johannæi Hist. eccles. island. I. P. 224.

i) Annal. I., P. 379 — 82 Diplom. Thorkel. p. 3.

endog i den politiske Forfatning, som fyldest den-
ne Legat, fortjene især følgende at mærkes: 1) For-
bud mod Præsterne's Egteskab, hvilket var det ene-
ste, der ikke rigtig lykkedes ham; 2) Forbud at
lade sig see bevæbnet i Staden, undtagen 12
Mænd, som bleve tilstaaede Kongen som en Liv-
vagt; 3) den nye Skat, St. Peters Penning, der
upaatvivlelig har sin Oprindelse fra ham. Herfra
gik han til Sverrig, og holdt Concilium i Linkö-
ping; men Clerusiet's Uenighed i at bestemme Ste-
det, hvor Erkebispens Sæde skulle være, gjorde,
at han reiste deraf, efterladende sig Pallium, uden
at have iført Noget det.

Efter Jons (Johannis) Død udvalgte Ei-
sten, Erland Himaldi Søn, til den anden Erke-
bisp i Norge. Denne var i Begyndelsen vel lidt
af Almuen; men da han paa et Concilium 1161
paabød at betale til Erkebispes-Sædet en Dre Solv
istedet for en Sagefalds-Dre *k*), som den tilforn
havde givet, blev han den mindre kjær; dog
trængte hans Fordring igjennem, da den blev un-
derstøttet af hans Svogere og Venner, Rigets for-
nemste Mænd. Angaaende Striden med Erling
Skak herom siden mere.

Et andet ikke mindre vigtigt Forsøg, som Pa-

k) En Dre Solv omtrent 48 Sk.; en Sagefalds Dre kun
1 Mk. 8 Sk.

en gjorde for at grundfæste sin Magt i de 3 nordiske Riger, var at løsrive Geistligheden fra Staten, hvortil intet sikkrere Middel gaves end Coelibatet. Men dette kostede ingensteds mere Umage at drive igjennem end just i Norden. Uagtet de igientagne Befalinger, vilde Præsterne her ikke forlade deres Honer. Derfor see vi og, at i et Concilium ^{l)} i Rheims 1120 Forbudet mod Præsternes Ægteskab i Danmark eftertryffeligt fornyedes. Dog heller ikke dette Trudsler havde den forønskede Virkning; Band, Afsettelse fra Embedet, Udelukkelsen fra Kirken og dens Rettigheder kunde ikke tilveiebringe en saa unaturlig Lovs Efterlevelse. Selv Innocenz den Tredie, for hvis Magtsprog den hele Kirke skjalv, maatte her lade sig nøie med Klager ^{m)}, som tydeligen viste hans Afmagt. Men nu, efter mere end et Aarhundredes Strid, sendte Honorius den Tredie i Aaret 1222 Cardinalen Gregorius fra Crescentia til Danmark, for, om mueligt, med det Gode, at bringe Geistligheden til Lydighed mod Coelibat-Lovene; men forgjeves.

Han holdt derfor samme Aar et Concilium i Slesvig, hvor Loven, uagtet Cleresiets Modstand, paa nye blev skjærpet, og Præstebørn bleve erklærede for arveløse, hvilket sidste Kongen endog con-

^{l)} Pontop. Annal. I., P. 349.

^{m)} Lagerbring II., a St. P. 354.

firmerede *n*). Fra nu af altsaa var Præste-Ægte-
skab baade ved Kirkens og Statens Lov erklæret
for en Forbrydelse. Følgen var, at Friller nu
traadte i retmæssige Hustruers Sted.

Endskjønt vi angaaende Norge ikke have saa
tilforladelige historiske Efterretninger, kunne vi
dog af dem, vi have, og ved at slutte fra det øv-
rige Nordens og fornemmelig fra Islands Historie,
der staaer i saa nær Forbindelse med den norske,
anse det som afgjort, at Roms Bestræbelse for
Coelibatets Indførelse, og Vanskelighederne, denne
havde at kjæmpe imod, ikke have været mindre i
Norge end i Danmark. Vi have allerede forhen
seet, hvorledes Nicolaus Breakspear i Aaret
1152, efterat have givet Norge sin egen Erkebisp i
Trondhjem, ogsaa paabød Coelibatet, endskjøndt
uden Følger hos dette Frihed elskende og fra Pa-
ven saa langt bortfjernede Folk, især da Kongerne
her ikke gjorde fælleds Sag med Paven. Saaledes
finde vi f. Ex. i Hagen Hagensens *o*) Frostethings
Lov, at en Præst tilligemed sin Kone var befriet
fra Krigsskat; dette var i 13de Aarhundrede 1217
— 1240. Vi see endog Bisperne selv lidet sam-
vittighedsfulde i denne Henseende, f. Ex. ved om-

n) Münters Beiträge zur Kirchengesch, P. 337.

o) Cap. 17. Jvf. Paus Samling af gl. norske Love,
2 Deel, P. III.

talte Konges Froning bleve to Bispesønner ud-
nævnte til Landshøvdinge p). I Aaret 1237 ind-
skærpede Gregor den 7de Coelibatet paa nye, og
gjorde den norske Geistlighed lig den danske, dog
med den Indskrænkning, at dette Forbud skulde
kun gjælde for de endnu ugiorte Præster q).

Uagtet vi heraf tydeligen see, at Paverne
igjentagne Forbud ikke var istand til ganske at for-
byde Geistlighedens Egestab; uagtet Konernes
Plads nu indtoges af Concubiner; var dog i Grun-
den meget vundet. Thi Præsterne bleve dog skilte
fra Staten, deres Børn anseete og behandlede som
uægte og Geistlighedens Eiendomme saaledes uoplø-
seligen forenede med Kirkens Fonde. Kirken blev
herved stedse rigere; Geistligheden mægtigere og mere
uafhængig af Staten.

Et tredie ikke mindre vigtigt Middel til Hie-
rarkiets Udbredelse og Stadfæstelse her i Norden
var de mange Legater og Nuncier, som Paverne hid-
sendte. Fra den simple Begyndelse, at besørge
Paverne's Brevvevling til forskjellige Landes Me-
nigheder, var nu deres Legat-Forretning bleven
til en Post, der gjorde dem ene virkende og ene
bydende, hvor de fremtraadte. Forestillende Pa-
ven, udøvede de pavelig Myndighed imod Geist-

p) Lagerbring, II., Pag. 354.

q) Pontoppid. Annal. I., Pag. 504.

lige og Verdslige; ingen Biskop turde mishage dem, ingen Fyrste modsætte sig dem; thi med den pavelige Magts Fylde bandlystes og affattes baade hine og disse. Clemens den 4des Legats, Guidos Opførsel, mod den danske Erik Slipping afgiver iblandt andet et mærkeligt Bevis paa disse Legaters Magt og Overmod. Lignende Exempler skal i det Følgende Norges Historie opvise.

Klogeligen udsøgte ogsaa Paverne til disse Sendelser de snildeste og dueligste Mænd, og dem, som havde afgivet de meest tilforladelige Prøver paa deres Iver for Roms Høihed, f. Ex. en Nicolaus Breakspear, en Wilhelm Sabinensis og flere.

Hvad den første pavelige Legat, Nic. Breakspear, som i Midten af det 12te Aarhundrede besøgte Norge, udrettede, er tilforn anmærket. Den anden Legat, som ikke mindre bidrog til Hierarchiets Befæstelse, var Stephanus, som i Aaret 1161 holdt et Concilium i Bergen for at forbedre Kirketugten, og udvide Geistlighedens og navnlig Erkebispens Fordele. Paa dette Concilium blev ogsaa den canoniske Ret, under Navn af Guldsfjeder, gjort gjeldende. Under hans Ophold i Norge, og ved hans Medvirkning var det og, at dette Rige erklæredes for St. Olufs Eiendom. Erkebiskop Eistein i Tronhiem havde nemlig begyndt at gjøre vilkaarlige Paalæg. Erling Skak, som da havde faaet sin Søn Magnus udvalgt til Konge, bebrei-

dede Eistein denne egenmægtige Fremgangsmaade, som stridende mod Oluf den Helliges Love og det norske Folks Rettigheder. Erkebispens, hvis Magt allerede da tillod ham at trodse, erklærede, at hvad han havde gjort, sigtede kun til at forhøje Guds Ære (ad maiorem dei gloriam) og, tilføiede han, det var langt mere imod Olufs Lov, at Magnus, Erlings Søn, der ikke var kongesøn, tiltog sig Kongemagten; det eneste Vilkaar, under hvilket saadant kunde taales, var, at det ogsaa maatte være Geistligheden tilladt upaataalt at befordre Guds Ære og Religionens Anseelse. Som det i slige Tilfælde pleier at gaae, at det ene Sværd holder det andet i Skeden, saa gik det her. Man blev enig om, at Erkebispens Paalæg skulde stadfæstes, og Magnus erkjendes for retmæssig Konge, og for at dette skulde have destoførre Sikkerhed til begge Partiers Fordeel, blev det besluttet, at Magnus skulde indvies, krones og salves til Konge af Erkebispens; dette skede 1163, den første Gang, en Konge blev kronet i Norge ^{r)}. Ved Kroningen var Legaten, 5 Bisper og mange Geistlige og Landshøvdinger tilstæde. Magnus var da kun 8 Aar gammel. Resultatet af denne Kronings-Act og Salvelse var, at Magnus maatte forbinde sig og Efterfølgere til at være St. Olufs Vasaller, og tilstaae Clerefiet

^{r)} Snor. Sturles. III., Pag. 435 — 436.

den største Andeel i enhver ny Konges Udvælgelse, saa at Norge derved forandrede sig fra et Arve- til et Valgrige, og Hierarkiets politiske Magt i Norge naaede sin høieste Spidse.

Norge blev nu et Lehn af den hellige Oluf, d. e. af Erkebispem. Cleresiet skulde herefter styre Kongevalget; Bisperne kunde fordre Skatter og Afgifter af andre, og lade være at betale deres egne. Kroningen blev nu en Nødvendighed, der siden gjorde det uundgaaeligt for Kongerne at have Geistlighedens Venkab. Den canoniske Stat fik en Gyldighed, der strakte sig ikke blot til geistlige men ogsaa verdslige Sager. Da dette virkelig blev Følgen, saa er det i Henseende til Sagen selv ligegyldigt, enten det Diplom s) som i samme Anledning af Kong Magnus skal være udstædt til Erkebispem, er ægte, eller, som gode Grunde gjøre rimeligt, snarere opdigtet. Selv dette, at et saadant Document efter ikke megen lang Tids Forløb kunde tillægges Magnus, viser, at der maatte være foregaaende Omstændigheder, som gjorde dets Indhold troværdigt.

Under Sverre, som havde fordrevet Magnus Erlingsen, see vi atter pavelige Legater virke somme i at benytte de politiske Omstændigheder til Fordeel for Hierarchiet og Roms Ind-

s) Monum. et Diplom. Thorkel. II. p. 10.

af skyldelse; og under ingen Konge er Skuespillet af den geistlige og verdslige Magts Kamp interessantere end denne.

De Stridigheder, Sverre ved sine Forsøg og paa at indskrænke Geistlighedens skadelige Kettighed heder havde paadraget sig med denne, og især med den mod hans Willie faarede tronhjemste Erkebisp Erik, havde havt til Følge, at han og hans Rige ved en pavelig Bulle vare satte i Bånd (1191), og at han heller ikke havde kunnet erlange Kroningen af Erkebispen, hvilken dog syntes ham en nødvendig til at befæste sin Anseelse hos Folket. Under disse Omstændigheder indfandt sig hos ham i Kongshella en pavelig Legat, Frederik, med Titel S. Marcelli, med Afsladsbreve. Af ham søgte Sverre at erholde en Kroning, som han aldrig udfunde vente af Erkebispen, og som var ham saa meget mere vigtig, fordi han var af uægte Fødsel. Cardinalen gav og i Begyndelsen sit Samtykke her til; men da han siden af Cleresiet blev nærmere nu underrettet om Sverres Opførsel imod Erkebispen og af Tronhiem, afslod han Kongens Begjæring, om med mindre at han udsøndede sig med den af Rigtigst borttrømte Erkebisp og forligte sig med den opbragte Geistlighed. Kongen herover forbittret, erklærede: "Jeg mærker vel Ederes Grinde, der ligger nær de andre Forrædere; herhid komme I for at samle Penge af Landet, og naar I ere bortreiste til Universit. og Skole-Annaler. 1806. 2. B. E

have vi ikke andet end Spot og Forhaanelse i andre Lande. Viger derfor bort herfra, at jeg ikke lader Eder saaledes bortføre, at Paven selv ikke skal fjende Eder" ¹⁾). Denne Kongens raske og usædvanlig Opførsel mod Geistligheden og Legaten var siden Aarsag til megen Ulykke for Kongen og Landet.

Aaret 1242 sendte den norske Kong Hagen Hagensen to Gesandtere til Rom, for at udbede sig en pavelig Legat, der kunde paasætte ham Kronen, en Ceremonie, han for Folkets Menings Skyld ikke turde ringeagte; thi skjønt Konge over i 20 Aar, havde han endnu ikke af Norges Geistlighed kunnet erholde denne politisk, geistlige Indvielse, deels fordi han ikke vilde købe den ved ydmngende Rettigheder, deels fordi Cleresiet ikke kunde glemme Bestefaderen Sverre. For Paven Innocentius den Fierde var dette Gesandtskab i høi Grad behageligt, da han haabede saaledes snarere at faae Kongen paa sin Side imod Frederik den Anden. Thi han havde sat den romerske Keiser Frederik den Anden og hans Søn Conrad i Band, og modsat ham en tydsk Konge, Landgreve Henrik R Aspe af Thyringen; men da denne havde tabt et afgjørende Slag; havde dette sat Paven i stor Forlegenhed, saa han besluttede at sende fire Cardinaler til Spa-

¹⁾ Sverres Saga, Pag. 217 — 18.

nien, Tydskland, Italien og Norge, for at bringe Monarkerne og de Mægtigste i disse Riger i Baa- ben mod Keiseren, og for at samle Penge u). In- nocenz hastede derfor saa meget mere med at affen- de Wilhelm, Bisp af Sabina, til Norden; han an- kom over Engelland til Norge 1247 den 17 Juni, og blev af Kongen og Geistligheden modtagen med en forhen uset Pragt. Omendkjønt denne Legat, efter de ham meddelte Forholdsbefalinger, viste sig særdeles søielig og eftergivende mod Kongen, og derfor ogsaa fronedede ham, selv uagtet han erklæ- rede, at han ikke vilde indgaae noget Forbund mod Keiser Frederik, da han vilde fjæmpe imod den christelige Kirkes, og ei imod Pavens personlige Fjender x), saa var dette Gesandtskab dog ikke uden Fordeel for det norske Hierarchie, især fordi han gav den usurperede geistlige Jurisdiction fuldkom- men Stadfæstelse. Cardinalen selv gif beriget bort, og Kongen betalte for Kroningen 15000 Mark til Paven y).

Disse to Konger, nemlig Sverre og Hagen Hagensen, vare de eneste, der i dette Tidrum djer-

C 2

u) Gebhardi Norges Hist. 2 Deel, Pag. 33.

x) Matth. Parisiensis, P. 249. Conf. et gl. Haandskrivt paa Universitetets Bibliot. ad hunc Annum.

y) Pontopp. Annaler, I. Tom. P. 498 — 662.

veligen modsatte sig Hierarchiets stigende Magt. Begge foragtede de, at tilkjøbe sig Kronen af Rigets Geistlige med Opoffrelse af deres Konge-Rettigheder. Begge seirede de ved deres Standhaftighed, og bleve kronede, uden paa en uanstændig og vanærende Maade at lade sig aftrvinge de Rettigheder, uden hvilke de ikke vilde have havt uden Navnet af Konge tilbage.

Fra Aaret 1260 see vi de tre nordiske Riger og fornemmelig Danmark alt meer og meer hjem-søgte med pavelige Legater og Nuntier, for under forskellige Paaskud at udpræsse Pengesummer for den pavelige Stoel og dem selv.

Saaledes henvendte f. Ex. Pave Martin den Fjerde, hvis Forsøg i Tydskland hos Keiser Rudolph angaaende den Skat, han vilde lægge paa ethvert Stykke dyrket Jord, endog Geistlighedens ei undtagen, ved Erkebispens Siegfried af Kölns raske Modstand var mislykket, sig til de nordiske Riger, og udsendte en Pengeudpræsser, Bertrand Almaricus i Bremen, deels for at oppebære de Penge, som andre Legater havde indsamlet, f. Ex. til Korstogte i det hellige Land eller saadant andet, deels for selv at indsamle nye Bidrag. Denne for Rigerne saa skadelige Udsugelse kunde Kongerne naturligviis ikke see paa med Ligegyldighed, hvorfor ogsaa den danske Konge Erik Glipping tvang den pavelige Legat til, i det mindste at dele de ind-

samlkede Penge med ham. I Sverrig derimod lod Kong Magnus deels af Frygt, deels ved nogle af Paven overdragne intetsigende personlige Rettigheder, sig forlede til at tilstaae fri Udførelse af alle de til Korstogene indsamlede Penge, og saaledes gif det for største Delen ogsaa i Norge 2). Hertil ankom i Aaret 1251 Johannes Guilabert, under Titel af: *Collector omnium singularum quantitatuum, pecuniarum, bonorum jurium, et rerum quarumlibet aliarum ad Romanam ecclesiam siue Cameram Apostolicam pertinentium in regnis Daniæ, Sveciæ & Norvegiæ.* Af den indsamlede Summa laante Guilabert Kong Magnus 15000 Gylden, hvilken Capital Innocenz den Sjette 1360 fordrede tilbage, med det Tillæg: *quo sententias Apostolicas propter honorificentiam solii regalis eatenus suspensas evitet a).* En anden Legat og Collector, ved Navn Guido de Cruce, hjemfögte i Aaret 1364 de tre nordiske Riger, for at indsamle Restancerne af St. Peters Penning b).

Ia endogsaa til Island og Grønland sendte den samme Martin den Fjerde 1284 en egen Legat i lignende Vrende. Som en *exactor decimarum pro subsidio terræ sanctæ* blev Castalio sendt af

2) Pontoppid. *Annal.* I. Tom., Pag. 499.

a) Münters *Kirchen-Magazin*, 2. Theil, Pag. 119. og *Zusatz.* zum 1sten Theil.

b) *ibidem*, Pag. 120.

Pave Honorius den Fjerde, og drev sin uforfæmmede Gjerrighed saavidt, at Erik Præstehader forbød al Penge-Udførsel af Norge, hvilket Forbud han dog siden maatte hæve.

I 334 kom Præsten Vigfus som apostolisk Nuncius til Norge, for der at inddrive St. Peters Penning c) (ad reddendam rationem denarii Petri). Til denne maatte og Biskop Arnas af Skalholt betale den islandske Tribut, bekjendt under Navn af Sniolf. Dette var enten under Johan den 22de, som døde i dette Aar, eller hans Eftermand Benedict den Tolste.

Efter disse foreløbige Bemærkninger om de vigtigste Midler, ved hvilke Hierarchiet og Paves magten opkom, udvidedes og grundfæstedes i Norge, gaaer jeg nu over til Opgavens egentlige Formaal, nærmere at vise de skadelige Virkninger af samme for dette Rige.

Jeg vil først henlede Opmærksomheden paa de Byrder for Staten og Folket, som vare en umiddelbar Folge af Roms og Geistlighedens umættelige Begjerlighed og mangehaande Udsuelfer. Præsterne, saavelsom de øvrige mindre Kirkebetjentes faste Indkomster vare i det 10 og 11 Aarhundrede ikke just meget betydelige; thi Tiende og andre Paalæg, der siden udgjorde Cleresiets visse Indtægter, vare

c) Johann. Hist. eccl. Isl. II., P. 64

endnu ikke satte paa nogen fast Fod. Imidlertid
 vare dog de saakaldte *Accidentia* temmelig indbrin-
 gende, især da Geistlighedens Gjerrighed lod sig
 det være meget magtpaaliggende at gøre almeen
 Gæmildhed mod den og Kirken til en Samvittig-
 heds-sag. Derfor siger og i det ellefte Aarhundrede
 den oprigtige Adam af Bremen *d)*: "De Norske,
 som tilforn havde tjent deres onde Konster, be-
 kjende nu efter Christendommens Antagelse Chri-
 stum i Enfoldighed; men Præsterne's Gjerrighed
 fordærver alt; thi der, ligesom i Danmark, sælges
 Daab, Confirmation, Alters Indvielse, Ordener-
 nes Betsignelser, Syges Besøg, Dødes Begravelse
 for rede Penge; desuden ere alle de nordiske Folk
 saa gudfrygtige, at de ofre meget rigeligen."

Længere hen i det 12te Seculo formeredes saa-
 vel den høiere som ringere Geistligheds Indtægter
 paa mangfoldige Maader. Bisperne's Indkomster
 bestode nu i Landgodser og Tiender, der vare saa
 betydelige, at de paa sine Steder udgjorde endog
 den tredie Deel af hele Stiftet; i de saa kaldte *Ca-*
thedratica eller halve Dele af de frivillige Gaver,
 som Præsterne indsamlede til Fordeel for de paa Vi-
 sitats reisende Biskopper o. s. v.

I samme Grad som Bisperne's Indkomster til-
 toge, voxte ogsaa den nedre Geistligheds, ved for-

d) De situ Daniæ, Cap. 31 — 32.

merede Tiende: Afgifter, Siæle: Gaver af de Døende og Testamenter, som bleve alt meer og meer berigende for Geistligheden.

Til det pavelige Skatkammer selv indflød ligeledes under forskjellige Paaskud og Benævnelser store Pengesummer. Saaledes hævede dette under Navn af Annater det første Aars eller de første sex Maaneders Indtægt af vacante geistlige Embeder *e*). Hvor betydelig denne Indtægt var for Rom, kan sees deraf, at det lundiske Erkebispedømme i 13 Seculum deraf indbragte *f*) 48000 Rd., hvilken Sum Pontoppidan *g*) endog ansætter høiere.

Endnu vigtigere for deres Skatkammer var maaskee den Afgift, eller paa en vis Maade Tribut, som under Navn af *Pederspennig* (*Census beati Petri*) ogsaa her blev krævet og svaret. Det var i det Tidrum fra Paschal den Anden indtil Gencius, det er fra 1100 til 1192, at baade Norge og Sverrig maatte forpligte sig til at betale denne Skat, hvortil frivillige Gaver vel først havde givet Anledning, men som Paverne lit efter lit søgte overalt, hvor det lod sig gjøre, at faae forandrede til fast aarlig Afgift. I Danmark mis-

e) Blothe om Hierarchiet, II., Pag. 118.

f) Hvitfeldt, Danm. Rig. Kronike. Udg. Fol, P. 268.

g) Annal. I., P. 242.

lykkedes denne Plan ^{h)}, da man her indskrænkede sig til at indsende frivillige ved Collecter indsamlede Gaver, uden nogensinde at lade sig det paalægge som en pligtsmæssig Fordring. Ikke saa agtsomt var man i Norge og Sverrig; thi hvad der i Danmark var frivilligt, blev her en Skyldighed og Pligt. Vel begyndte disse to Riger sildigere end Danmark at yde den saa kaldte Peterspenning, men paa det sidste Sted indrømmedes den aldrig som Rettighed.

I Sverrig blev i Aaret 1152 ifølge de svenske Stribenters Vidnesbyrd paa en Synode til Linsöping St. Peterspenningen ved Legaten Nicolaus fastsat som en bestemt Afgift, og Aaret derefter fik Kongen af Sverrig, under Pave Anastasius den Fjerde, en Formanelseskrivelse fra den samme, saaledes lydende ⁱ⁾: "Nicolaus Albanensis, Biskop og Cardinal, efter at være kommen tilbage til Paven, advarer de Svenske, at de blive ved i Troen, adlyde hans Gesandts Statuter om Kirkerne's Frihed, ikke at bære Waaben, vise den romerske Stol Verbødighed; fremdeles at de hvert Aar overlevere Biskopperne, for at sendes til Rom, den Pe-

^{h)} Spittler von der ehemaligen Zinsbarkeit der nordischen Reiche an den römischen Stuhl, P. 33 f.

ⁱ⁾ Celsius Apparatus ad histor. Sveo. Gothicam Sect. I., Pag. 33.

deres Skat, de have at svare af deres Jorder. Paa samme Tid blev det uden Tvivl ogsaa i Norge en almindelig National Beslutning, at enhver Biskop i sit Distrikt skulde indsamle og oversende denne Skat.

At dette var en fast Skat og ikke nogen frivillig temporair Gave, bevises af Pave Anastasii den Fjerdes *k*) Skrivelse til Kongen i Sverrig mod Slutningen af Aaret 1153, hvor det hedder: "Den Skat, som J til Bevis paa Eders Gudsfrugt har vedtaget aarlig at yde St. Peder af Eders Jorder, ville J lade vore Brødre, Biskopperne, tilhænde, at disse kunne oversende dem til det apostoliske Sæde" *ic.*, saavel som og af den for Sverrig og Norge almindelige Norm, saa lydende: "Singulæ domus Sveciæ et Norvegiæ singulos dant denarios monetæ ipsius terræ" (hvert Huus i Sverrig og Norge betaler en Denar i Landets Mynt). At denne Skat virkelig paa foranstøt Maade, nemlig ved almindelig given Samtykke, blev indført i Sverrig, sees af de Ord: "J have vedtaget" (*statuistis*), og af forbemelte Paves Skrivelse til de svenske Biskopper af samme Aar, saaledes lydende *l*): "Vi paaminde og formane Eders Kjærlighed i Herren, at J troligen sørge for, enhver i

k) Ornhelm, Hist. eccl. Svec., Pag. 452.

l) Spittler a St., Pag. 54.

sit Stift, aarlig at indsamle og til det apostoliske
 Sæde at oversende den Afgift, som Eders Rige og
 Folk have vedtaget aarligen at svare til Sct. Pe-
 der." Derfor see vi og hvorledes Pave Honorius
 den Tredie 1221 m) revser og irettesætter de
 Svenske, befaler Erkebispens i Upsala, og ved den-
 ne igjen de mindre Biskopper og Geistlige, med al
 Magt og Strengthed at inddrive omtalte Skat.

Om det nu i eet og alt forholdt sig paa samme
 Maade i Norge, hvorom her egentlig spørges, er
 vel større Vanskelighed underkastet, da de historiske
 Oplysninger herom ikke ere saa fuldstændige; at
 det i øvrigt var en almindelig Skat, derom kan
 ingen Tvivl være; thi Normen, hvorefter Skatten
 her hævedes, var den samme som i Sverrig, nem-
 lig: "Singulæ domus Norvegiæ singulos dant de-
 narios monetæ ipsius terræ." At ogsaa Norge
 omtrent paa samme Tid som Sverrig begyndte at
 betale St. Peterspenning, er høist rimeligt, end-
 skjønt det ei kan bevises med den strængeste histori-
 ske Visshed; thi først veed man, at den samme Car-
 dinal Nicolaus, der satte omtalte Skat igjennem
 paa Synodet til Linköping 1152, ogsaa i Norge
 gjorde mange betydelige Forandringer og nye Ind-
 retninger; dernæst finde vi, ved at conferere librum
 censuum ecclesiæ Romanæ, at der angaaende den

m) Vastovii Vitis Aquilon. Pag. 182.

ne Skat har været truffet de samme Indretninger i begge Riger; hertil kommer endnu, at alt angaaende denne Skat var ganske paa samme Fod, som det fra Begyndelsen af havde været i Engelland; og da Cardinalen Nicolaus var en indfødt Engellænder, hvad er vel da naturligere end den Slutning, at den i begge Riger paa een Tid nedstammer fra en fælleds Stifter? Desuden finde vi i den af Thorkelin udgivne gamle islandske Kirkeret intet om St. Peters Penning i Island indtil Aaret 1123. Dette viser, at den der forinden maae have været ubekjendt, og heraf kan man med temmelig Visshed slutte, at der heller ikke før den Tid har været indført i Norge. 1182 heder det derimod i Albani libro censuum ecclesiæ Rom: "Singuli lares in Norvegia dant unam monetam ejusdem terræ." Altsaa i det Mellemrum fra 1123 til 1182 maae den være bleven indført.

Naar man eftertænker alt dette, kan man ikke andet end undre sig over, at tvende i øvrigt for deres Frihed og Selvstændighed saa aarvaagne Nationer frivilligen have underkastet sig et saa trykkende Nag som dette: "At Enhver, der besad fast Eiendom, skulde til Rom betale en Denarie i gangbar Mynt." Men naar forstod ikke den egennyttige Curie at gjøre sin egen Fordeel til en Saligheds Sag for Folkene og at bringe den lettroende Almue til, glad at opoffre det Lidelige, for at tilkjøbe sig en indbildt

S Skat; hvor snildt vidste ikke Pave Anastasius den
 R Gjerde at fortælle dem ⁿ⁾ "at han krævede denne
 R Afgift, ikke for sin egen Fordeels Skyld, men til
 OG deres Frelse, i det han ønskede ved denne Yttring
 IN af deres Hengivenhed at forskaffe dem Sct. Peder's
 R Beskyttelse!" Hvor klogelig valgtes hertil just den
 R Tidspunkt, da Papestolen havde gjort sig baade
 S Sverrig og Norge forbundne, ved at tilstaae dem
 OG deres egne Erkebisper, og derved ikke allene sat
 IG disse Rigers Geistlige i lige Rang med de Danskes,
 OG der havde deres egen Erkebisp i Lund, men endog
 UD befriet dem fra den Indflydelse, som Danmark hid-
 IT til igjennem denne Erkebisp havde haft i begge Ri-
 OG gers baade geistlige og verdslige Anliggender. Alt
 OG dette fortjente jo at gjengjeldes, og Villigheden
 OG dertil var saa meget større, da Pavens Valg var
 OF faldet paa en Legat, der ved den almindelige Rjer-
 IL lighed og Agtelse, han nød, letteligen blændede
 R Folkets Dine, og vidste at faae det til, smilende at
 UD bære det Nag, han paalagde.

Hvor trykkende denne Skat i øvrigt var for
 OG den fattige Undersaat i Sverrig, Norge og Island,
 OF sees deraf, at af Upsala Stift udbetaltes i de tre
 R Aar 1351 til 1354 83 Mark, af andre endnu
 M mere ^{o)}, og at i Aaret 1325 svaredes af Norge

ⁿ⁾ Ornhjelm, a. St., Pag. 452.

^{o)} Spittler a. St., Pag. 61.

108 Mark lødige, eller 2592 Daler Sølvemynt *p*). Af en Skrivelse *q*) fra Pave Innocenz den Tredie til Erkebispem i Tronhiem af Aaret 1206 see vi, hvorledes det blev gjort denne til en vigtig Pligt, med al muelig Strengthed at inddrive og derefter at oversende St. Pederspenningen, som enhver, der havde naaet den Alder, at han bivaanedes Herrens Nadvere, maatte betale *r*).

For at det romerske Kammer under ingen Omstændigheder skulde lide Tab, maatte mange af de fattige Undersaatter, der ikke kunde udrede den Skat i Penge, bekvemme sig til at betale med Vare, især med Wadmæl. Saaledes maatte f. Ex. Islænderne levere Uld og Wadmæl *s*). "Enhver Christen, hedder det, er skyldig at lyde den romerske Biskop; derfor skal enhver, som kan, betale Peterspenning, for hver Person i det mindste een, og levere Præsten samme før Paaskefesten, eller Wærdie derfor, saa at der for 10 Personer svares saa meget, som gjelder lige med en Allen. Denne Afgift skal den hellige Peder, som er i Rom, have; og

p) Rothe, om Hierarchiet II., P. 116.

q) Spittler a. St., P. 72.

r) Dette sees af et Hørdebrev af Biskop Augustin i Ob-
sloe af 10 Nov. 1295. Pontopp. Ann. II., P. 248.

s) Johann. Hist. eccles. Island. I., P. 574.

enhver, som ikke svarer den, ihvorvel han kan, ligesom enhver der modtager og skjuler noget deraf, bliver excommuniceret af Paven." Undertiden lod de norske Konger selv denne trykkende Skat hæve; i manglende Fald skede det ved Erkebispens af Trondhiem Agentere, eller stundom personlig ved en eller anden egen pavelig Nuncius t).

En anden betydelig Skat, der maatte svares, og som for det romerske Kammer blev meget indbringende, var, hvad der indsamledes til Korstogene. Uagtet disse hellige Toge endnu mindre kunde synes at vedkomme Norden end det øvrige Europa, og det neppe var at vente, at fra disse fjerne og mere phlegmatiske Nationer egentlige Korsarmeere skulde drage ud, hvilket heller aldrig skede, saa maatte de dog i det mindste give det tilbørlige Bidrag i Penge, hvoraf alligevel ikke fulgte, at disse til saadan Hensigt anvendtes. Det var snarere blot et nyt og beqvemt Paaskud, hvorunder det pavelige Skatkammer berigede sig.

Med et Concilium til Lyon, som i Anledning af disse Toge holdtes i Aaret 1274, og hvor ogsaa en Deel norske Geistlige og deriblandt Erkebispem Jonas af Trondhiem var tilstæde, blev blandt andet besluttet u) at paalægge den saa kaldte saladin-

t) Spittler a. St., Pag. 76.

u) Johannæus l c. I., Pag. 444.

ste Tiende *x*); at præke et Korstog mod Tyrkerne; at love dem det evige Liv, som toge Tjeneste paa egen Bekostning, hvilket alt dog ingen anden Virkning havde, end at Saladin's Tiende blev betalt; men dette var og for Paven det vigtigste, og en Opmuntring til, endvidere at fortsætte Penge-Udpræksninger i Norge under Paaskud af Korstoge. Ogsaa i Island indsamledes, efter et Decret af hint Concilium, Penge til disse Korstoge. Af Pave Martin den Fjerde sendtes endog Collectører til Grønland.

I øvrigt skyldtes nok den Lunkenhed, som de Norske viste i Henseende til Korstogene, meest deres Konger Hagen Hagensen og Erif Præstehader, der begge tydeligen lagde for Dagen, at de ingenlunde ansaae Saracenernes Udryddelse for den eneste Veie til Himmelen, da den sidste forbød Penge-Udførelsen af sit Rige til Undsætning for det hellige Land, og den første 1261 endog indgik et Forbund med Sultanen af Tunis.

Et Bidrag til de pavelige Indtægter af Norge var ogsaa det saa kaldte Pallium, Erkebispens Hædersdragt, der siden Aaret 1247 maatte hentes fra Rom og betales med 4000 Mark Sølv, og

x) Saaledes kaldet af den bekjendte Saracenernes Anfører Saladin, som 1187 indtog Jerusalem, og imod hvem det første Korstog var bleven besluttet 1178.

derover; ligeledes Confirmationsgebyrterne for enhver Biskop, Prælat eller simpel Beneficiat; udgifter, for hvilke Geistligheden da atter holdt sig skadesløs hos Meenighederne, saa det altid var Folket, der maatte bøde.

Ogsaa det af Bonifacius den ottende i Maret 1300 anordnede Jubilæum; hvortil han under store Løfter om Syndsforladelse og afslags Belsignelse ni indbød hele Christenheden til Rom, blev for de efterfølgende Paver en ny Kilde til Indtægter og saafraa vort Norden, Clemens den Syvende gav f. Ex. de Svenske Lov til at helligholde 7) Jubel. Aar hjemme i deres eget Land. Det samme er rimeligviis ogsaa skeet i Norge, og ved alle disse Fester, der snart fandtes saa indbringende for Roms Skattekammer, at man stedse forfortede Afstanden imellem dem, blev af den blinde Overtroer rigeligen ofret paa St. Peders Alter.

I Forbindelse dermed fortjener ogsaa Handelen med Afslad at nævnes som et af de Midler, hvorved man vidste paa en indbringende Maade at gjøre Overtroen statskyldig, og som dreves jo længere jo mere uforstammet. Regner man nu hertil de mangfoldige andre Paalæg, som det romerske Exactions-System havde opfundet f. Ex. Annater, Reservationer, Dispensationer og Absolutioner af alle

7) Dalin III., Cap. 3 § 4.

Univ.- og Skole = Annaler. 1806. 2 B.

Slags, saa maare de Summer have været uhyre, som saaledes fra Norden, og altsaa og fra Norge fløde ind i de pavelige Casser, og de Penge, som saaledes gik ud, kom aldrig tilbage; og betænker man nu, at det var Folket, som ved sine frivillige og tvungne Bidrag maatte ikke alene underholde en talrig og ødsel Geistlighed, men ogsaa sætte den istand til at udrede saadanne Paalæg og endda at have nok tilbage, saa faaer man først et tydeligt Begreb om Massen af de Byrder, Hierarchiet medførte, og som bleve langt tungere, end nogen- sinde Regjeringen vilde have tilladt sig at paalægge til *Statens* Læb; ligesom man ogsaa seer, at, hvor nogen Deeling fandt Sted, Kirken helst forbeholdt sig den større Part *z*). Regenterne maatte see deres Undersaatter udsuede af Paver, Cardinaler, Nuncier, Bisper og Præster, uden at de kunde forhindre det. De svagere iblandt hine fandt det selv nødvendigt at tilkjøbe sig Roms og Geistlighedens Venjskab ved Indrømmelser, der vare ligesaa mange Opofrelser af deres egne og Folkets sande Interesse.

Thi — ikke blot Havesygen skulde mættes; men Regenterne, Folkets naturlige Forsvarere, skulde ogsaa sættes ud af Stand til at være det;

z) Saaledes tilegnede f. Ex. Tronhiems Domkirke sig $\frac{3}{4}$ af den under Erkeb. Eistein paa Tæet lagte Skat.

D Scepteret skulde gøres afhængigt af Bispestaven, og
 id blot have at byde, hvor og saavidt denne be-
 id havede den verdslige Arm til sine Usurpationers
 Q Haandhævelse eller Udvidelse.

Vi komme saaledes til den anden vigtige af-
 96 de skadelige Følger, Hierarchiet havde i Norge.
 R Kongemagten indskrænkedes, svækkedes,
 u undertryktes; Regenterne bleve Kirkens Tjenere;
 R Kongerne skulde være Erkebispens Vasaller. Dette,
 107 som tilforn kun løseligen er berørt, fortjener en
 u omstændeligere Udvikling. Vi ville søge nærmere
 10 at sætte Sagen i Lyg.

Aldrig saasnart havde Norden faaet sit Præste-
 08 skab ordentlig indrettet, før dette viste sig besjelet af
 196 den samme Hierarchiets Aand, som det sydligere
 12 Europas Geistlighed. At forskaffe sig Indflydelse
 i i alle borgerlige Anliggender; at gjøre den geist-
 196 lige Ret og derved deres egen Stemme overalt gjel-
 196 dende paa den civile Auctoritets Bekostning; at be-
 196 nytte sig af enhver indvortes Urolighed, ethvert
 196 gunstigt Dieblis til at udvide sin Magt og Ret-
 196 tigheder, og faae disse grundede paa høitidelige Con-
 196 cordater — dette bemærkes strax som et fælles
 08 Formaal for dets Virksomhed, og ingensteds i
 08 Norden var det maaskee heldigere heri, end just i
 08 Norge, hvortil de politiske Conjunctioner meget bi-
 08 droge.

Vi see da her som overalt den geistlige og

verdslige Magt i Kamp med hinanden, og neppe havde Cardinalen af Albano givet Norge sin Erkebisp og var derved bleven den egentlige Stifter af Hierarchiet i dette Rige, førend Geistligheden begyndte at føre et Sprog, der maatte blive utaaleligt for enhver Regents Øre. Den dristige Tone, hvori allerede Biskop Magnus i Bergen, Biskoppen af Stavanger og Præsten Sigurd vovede at gøre Kong Sigurd Jorsalafar Bebreidelser i Anledning af hans Egteskab med Cecilie, og de Bandstraaler, Præsten Roald den Langtalende fort efter svingede mod Sigurd Jarl, vare kun et Forspil til den Myndighed, Cleresiet og i Særdeleshed Erkebispfen siden tiltog sig, og satte imod den verdslige Autoritet. En herlig Leilighed, som heller ikke blev ubenyttet, til at hæve hine paa dennes Beføstning gav Erling Stacks Herstesygge, da denne, for at befæste sin Søn, Magnus, paa den Throne, hvortil han havde faaet ham kaldet, vilde efterfølge andre Usurpatorers, saasom Wilhelm Erobrerens, Exempel, og lade ham krone. Til denne Hensigt maatte for alt Erkebispfen vindest, og den norske Kirke havde just den Gang i den listige og voldsomme Eistein en Mand, der vidste dyrt at sælge dens Bistand. Magnus Erlingsens Haandfæstning (1164) ^{a)} er

^{a)} Den findes i Suhms og Schønningss Forbedringer til den danske Historie p. 428.

derom et evigt og talende Mindesmærke. Tolv Aar
 efter at Erkebisperstolen var stiftet, er Norges Con-
 stitution fuldkastet, og Riget, ved at erklæres for
 St. Olufs Eiendom, blevet et Slags Lehn af Er-
 kebisp; thi uden dennes Samtykke skulde intet
 Kongevalg (og vælges skulde nu Kongen) være
 gyldigt; ved ham skulde den nu ligesaa nødvendige
 Kroning fuldbyrdes i Lehnsherrens St. Olufs
 Kirke, hvor da og Regalierne maatte bevares.
 Vi skulle siden see, hvorledes Erkebisperne ved Thron-
 vacancer virkelig tiltog sig afgjørende Stemme, og
 opførte sig fuldkommen som St. Olufs Repræsen-
 tantere, det er som egentlige Lehnsherrer.

Allerede i Midten af det tolvte Seculum havde
 saaledes den geistlige Magt i Norge ved Conjunctu-
 rernes floge Benyttelse givet den verdslige et dødes-
 giltigt Stød, og saa at sige sat Roden paa dens Rakke.
 Nu gik den frem fra et Trin til et andet. I Aaret
 1194 udstædte Pave Coelestin den tredie en^{b)} Bulla
 Protectoria til Tronhjems Erkebisp, Erik, efter
 hvilken alle de Besiddelser, som den bispelige Stool
 i Tronhjem enten eiede, eller siden maatte komme
 til at eie, skulde være og blive stedsevarende og
 urokkelige for nuværende Erkebisp Erik og alle
 hans Efterfølgere paa samme Stool. Fremdeles
 gav han i samme Diplom Erkebisp og hans Efter-

^{b)} Diplomatar. Thorkelin. II. Pag. 13.

folgere Ket til, efter eget Gorbefindende at besætte alle geistlige Embeder i sit hele Erkebispedømme, uden at der i mindste Maade skulde spørges om Kongernes Samtykke, end ikke ved Ansættelse af Geistlige i de af dem selv stiftede eller doterede Capeller. I samme Diplom c) forbydes endvidere Kongerne selv at hæve, forandre eller give Love, Geistligheden angaaende, uden med Bispernes Samtykke og Billie, eller at forlange Trostabsæed af nogen Biskop eller Abbed, naar han ingen kongelige Forlehninger havde; men befalede dem derimod at svare Tiende af deres Jorder og Eiendomme efter de canoniske Love. Endelig tillod han endnu i samme Bulle Bispen, at fjerne Falke d) og andre Jagt fugle, ikke, som han udtrykte sig, for Fornøielses Skyld, men til hans egen og Kirkens Gavn. Hvo som to eller tre gange handlede imod dette Diploms Befalinger, skulde udelukkes fra Alterens Sacramente, og være skyldig til evig Fordømmelse. Det er næsten ubegribeligt,

c) l. c. pag. 15.

d) Falken blev i den Tid meget søgt som Jagt fugl, især ved Hofferne; den var derfor saa at sige bleven til en kongelig Fugl, især i de nordiske Lande. Dette ene var for Norges Erkebisp Grund nok til ogsaa at ønske sig Falke, for at vise Verden, at han i ingen Henseende gav efter for Kongen.

hvorledes nogen Pave turde gaae saavidt, at udstæde en saadan Bulle til en fri Monark, eller hvorledes enhver Konge og enhver af hans Undersaatter ikke skulde føle det Fornedrende deri; og dog finde vi den ordlydende antaget og bekræftet af Kong Magnus Lagabæter i et Diplom, udstædt til Erkebispem Johanne i Tronhjem 1277 e).

Endnu have vi fra den samme Pave f) et Brev til Geistligheden i Tronhjem, hvori han bebrejder den, at have tilladt Lægmand at blande sig i geistlige Anliggender, og deri at udøve den Kirken tilkommande Jurisdiction, hvilket nu alvorligen forbydes under Trudsel af den Almægtiges og Apostlerne Petri og Pauli Fortørnelse.

Meget snart var da Norges Geistlighed bleven uafhængig af den verdslige Magt; eet og det samme Rige havde nu tvende Hoveder, tvende Herrer, tvende øverste Domstole.

Saaledes stod Cleresiets Magt; da Kong Evert fremtræder, og søger at sætte Skranke for samme. Den Modstand, han stedse havde fundet hos Geistligheden, da han kæmpede med Kong Magnus's og Erling Skakke's Partie, og den Villighed, hvormed den ikke ophørte at understøtte enhver oprørs Faction, maatte alene være Grund nok

e) Thorkelin Diplomater. I. c. pag. 67.

f) ibid. pag. 17.

for ham til at hade den; men som Statens Hoved, som talentfuld og virksom Regent, der havde store Planer for til Norges Opkomst, indvortes og udvortes Styrke, kunde han desuden i denne Stands overdrevne og under de senere Uroligheder saa pludselig udvidede Rettigheder ikke see uden lige saa mange Hindringer for det Store og Gode, han tænkte at udrette. Hans hele Regjering maatte da af mere end een Aarsag være en erklæret Feide mellem den civile og geistlige Magt.

De Forsøg, Sverre gjorde paa at indskrænke Geistlighedens Rettigheder, opvakte ham for alt en dierb og farlig Fiende i Erkebispem Erik, som i Aaret 1188 var bleven Eisteins Eftermand, og mod Kongens Villie var faaret til Erkesædet. 1191 traadte Erik offentlig frem, og rasede i sine Prædikener mod Kongen og alle hans Tilhængere, afmaalede Sverre som en Kirkeraner, der ikke vilde tilstaae Kirken de Indkomster og Rettigheder, den efter det til Erkebispem Eistein af Kong Magnus udstædte Diplom med Grund kunde fordre. Dette opbragte især Sverres fornemste Krigsmænd; og Kongen befalede Bispen at møde i Bergen, hvor han vilde afgjøre Striden ved Undersaatternes Dom efter Landets Love og Trøndernes Lovbog, kaldet Graagaasen. Men Erkebispem, der kjendte sin uretsfærdige Sag, undslog sig derfor, erklærede, "at Sager, Geistligheden vedkommende, ikke kunde

afgjøres for en verdslig Ret, men maatte paa-
 fjendes efter den geistlige Ret eller Lovbogen, kal-
 det Guldflæder" (hvis Forfatter var Erkebisp Ei-
 stein). Sverre gif imidlertid lovmæssig frem,
 holdt en Tale for Retten, hvori han viste Geist-
 lighedens uretmæssige og alt for store Magt, og
 sagde blandt andet, "Det g) var efter Erkebisp
 Eisteins og Erling Jarls fælleds Samtykke, at den
 sidste Søn skulde salves af Erkebispen til Konge
 over Norge, men Erling skulde give sit Minde til,
 at Cleresiet maatte bruge imod Bønderne al den
 Frihed, det ved sin Myndighed kunde forskaffe
 sig", "og synes mig, lægger han til, at dette
 hverken kommer overeens med Guds eller Menne-
 skenes Lov her i Landet. Eller dersom du, Erke-
 bisp, agter saameget at forøge din Ret, da holder
 jeg det for billigt, at du ligesaa meget tillader mig
 at forøge Kongernes Ret, og da maae du selv staae
 til Ansvar for Gud, Bønderne og hele Landets
 Almue, med hvad Ret Regjeringen da føres her i
 Landet". Erkebispen nægtede ganske Kongernes
 Ret; men paastod derimod sin egen, sigende, "at
 Guds Ret altid skulde tiltage, men aldrig aftage,
 Kongerne derimod havde Love, til hvilke de havde
 svoret, og ved hvilke de bandtes, og efter disse
 skulde de gjøre Regnskab for Gud og Menneskene

g) Sverres Saga, pag. 203.

m v.". Kongen paa sin Side meente, at Erkebisp
 spen ikke behøvede Hoffinder og Krigsmænd, ikke
 heller Skjoldbehængte Skibe; " og dog, hedder det,
 fører han nu Snekker af 20 Roerbænke, be-
 satte med 90 Mand og derover, og ganske be-
 hængte med Skjolde; og vi Kirkebener *h)* erin-
 dre alt for vel, hvor godt Erkebispens Skib var
 besat, da han endog før Kongen (Magnus) selv
 angreb og skjød paa os i Hættenshammer og Bergen.
 Jeg anseer det derfor rigtigere, at Erkebisp
 en bruger sine Folk til at holde Hoved-Kirken istand med,
 og ingen Hoffinder, da han kan være ganske tryk-
 for, at Ingen angriber ham eller hans Bisppe-Sæde".
 Erkebisp
 en derimod erklærede, " at han var af Pa-
 ven i Rom sat over Bisppestolen og dens Gods, og
 paaastod derfor Ret til efter eget Lykke at skatte og
 valte derover, da det tilhørte Gud og hellige Mænd".
 Da han nu, uagtet al sin Modstand, dømtes efter
 Loven, og forbødes at have mere end 30 Mænd
 med 12 Skjolde, naar han drog i Embedsforret-
 ninger, forlod han Riket, og gik til Lunds mæg-
 tige Erkebisp Absalon. Under sit Ophold her
 tabte han sit Syn, og bliver *i)* derfor kaldet Erik
 den Blinde. Erkebisp
 en i Lund tilligemed Erik

h) Saa kaldtes det Partie, ved hvis Hjælp Sverre hav-
 de svunget sig paa Thronen.

i) Sverres Saga, pag. 203 — 206.

gav strax Paven en efter deres Maade at betragte Sagen paa affattet Underretning om Striden, og udvirkede, hvad de ønskede, af Goelestin den Tredie en Truselsbulle mod Kong Sverre, hvorpaa fulgte den virkelige Bandsættelse, den første, en Pave nogensinde havde vovet at sende saa dybt ind i Norden, hvorfor den og paa Folket gjorde desto større Indtryk. Ikke alene Sverre, men og alle de, der viste ham mindste Lydighed, bandsattes. Saaledes maatte Bispen af Bergen, der havde holdt Sverres Partie, undgielde for sin Lydighed mod sin retmæssige Herre; saaledes befaledes alle Norske og Islandske Borgere, ikke at vise den excommunicerte Sverre mindste Lydighed, da han erklæredes for Canonum sanctorum contemtor, ecclesiasticæ libertatis oppressor, et filius perditionis (de hellige Loves Foragter, den firkelige Friheds Undertrykker og Fordærvelsens Barn). I Brevet til *k*) Erkebispen og Geistligheden i det øvrige Norge hedder det angaaende Sverres Forbrydelse: ”Regjeringen har han tiltaget sig, hverken i Kraft af Valg eller Fødsel; mod Kirkens Tjenere raser han, omendstjønt han selv, som der siges, har været Geistlig *l*); Kirkerne undertrykker han, de Geistlige

k) Pontopp. Annal. Tom. I. pag. 493.

l) Desto bedre havde han havt Leilighed til at fiende Standens Mand og Mænder.

forfølger han, de Fattige mishandler han, og de Fornemme maa føle hans Grusomhed, saa det maa ansees for en Straf af Himmelen, at han, som efter egen Tilstaaelse er af uægte Byrd og saaledes tvertimod de canoniske Love bleven optagen i den geistlige Stand, er meest tyrannisk imod dem, som ved at ordinere ham have overtraadt de canoniske Forrifter o. s. v., hvorfor vi befale Eder alle, at I paaminde det norske Folk, at det ikke fordrister sig til fremdeles at følge ham eller at vise ham Hjælp og Hengivenhed, og paalægge Eder, at erklære alle hans Tilhængere for bandsatte, at lukke Kirkerne og ikke i hele Norge forrette noget kirkeligt Sacrament undtagen Børnedaab og Døendes Berettelse, eller tilstæde hans Tilhængere Begravelse i christen Jord.

Et andet Brev fra samme Pave og i samme Anledning have vi til Erkebispem i Tronhjem *m)* hvori han, efter en kort Lovtale over denne som Martyr for Religionens Sag, revser Bergens Bisp, der vedblev at vise sin Skyldighed imod Kong Sverre. Heri siger han: " Vi kunne ikke andet end tage det meget ilde op, at Biskoppen af Bergen, din Lydbiskop, ikke tager i Betænkning mod vor Forgjænger Pave Coelestins Befaling og dit Forbud at følge hans (Sverres) Partie &c. Vi paalægge dig

m) Pontop. Annal. I. Pag. 495. :

derfor, i Forudsætning, at det Indberettede virkelig forholder sig saa, at suspendere ham fra hans Embede og Indtægter, og ikke at hæve denne Suspensionsdom, førend han har indstillet sig for Os, og, hvis han viser sig overhørig herimod, da formelig at excommunicere ham, og hver Søndag og Helligdag ved Klokkernes Lyd og Lysenes Udslukkelse at erklære ham for bandsat 2c.”

Det var ikke Paven nok saaledes at bandsætte Sverre og hans Tilhængere, og løsne Baandet mellem ham og Folket; men endog Naboefyrsterne søgte han at ophidse imod Kongen, som mod et Uhyre. Han opfordrede n) saaledes Kongen af Danmark til at erhverve sig en udmærket Fortjeneste af Himmelen og af Rom, ved at nedlægge dette Uhyre, saaledes at dette Dievelens Lem ikke mere skulde kunne rase i Norge, eller længere opvække Forfølgelser mod Kirken.

Alle disse Pavelige Breve oplæstes i Danmark, og Bandsættelsen lystes af o) Choret hver Søndag. Dog Sverre forstod ved sin mageløse Veltalenhed for en Deel at tilintetgjøre Virkningen af denne Bandsættelse, i det han tillige erklærede den for en Opdigtelse af Erkebispens og de Danske,

n) Pontop. Annal. I. pag. 494.

o) Sverres Saga, pag. 216.

p); "thi Band, vare hans Ord, treffe ikke mig, der gjør hvad Ret er, men kun den, der gjør Bands Gjerning. Dette er Tilfældet med Erik; derfor er han nu blind. Og dog tillader jeg denne Erik, der er blind baade paa Sjæl og Legeme, at komme tilbage til sit Bispedømme, dersom han vil holde Lands Loven, saaledes som den bør holdes". Desuden lod han forfærdige falske q) Absolutionsbreve, som om de vare sendte fra Rom, for ved disse at tilfredsstille den almindelige Mand i Norge.

Derefter søgte dog Sverre igjen at forlige sig med sit opbragte Cleresie, især da han ikke endnu var kronet til Norges Konge, og var alt for flog til, udvortes at foragte denne da for saa nødvendig anseete Ceremonie. Men Norges Prælater, deres Grundsetninger og gamle Paastande troe, vilde ikke forlige sig med Sverre, med mindre han tilbagegav dem Magnus Erlingsens Privilegier; de fik endog den Pavelige Legat, der havde tilbudet at krone Sverre, til igjen at afslaae ham det. De Grunde, paa hvilke Legaten nu nægtede at krone Sverre, vare, foruden hans Strid med Erkebispem og Geistligheden, følgende: at han havde forladt den geistlige Stand, efter at være viet til Præst; at

p) ibidem, pag. 217.

q) Pontop. Annal. I. Tom. pag. 493.

han nyelig havde givet sig, medens hans forrige Kone levede, og at han ikke vilde tilstaae Erkebispens den Ret, at bestikke Præster til de Kirker, som Kongen eller private Mænd lode opføre paa deres egen Beføstning.

Med Grund herover yderst opbragt, forviste han Legaten fra Norge, og befalede Bisp Niels af Upslo, som een af hans værste Modstandere, at at møde sig i Bigen. Her bebreidede Sverre denne hans Utroskab, og truede at straffe ham som en Landsforrædder. Bispens, der var en af de trodsigste Prælater, Hierarchiets Historie har at fremvise, nægtede i Begyndelsen alle mod ham gjorte Beskyldninger; men da Sverre gav ham talende Bevæiser i Hænderne, frøb han til Korset, bad om Tilgivelse, og lovede Forbedring. Herfra tog nu Kongen ham med sig til Bergen, lod hidkalde Bisperne af Hammer og Stabanger, indsatte en ny Bisp, sin egen Hof-Præst, Morten, paa den ledige Bispes Stool i Bergen, og lod sig i disse Bispers Overværelse krone af Bisp Niels ^{r)} (uden Tvivl 1194). Kong Sverres ^{s)} Tale til de forsamlede Bisper i denne Anledning fortjener at mærkes.

^{r)} Sverres Saga, pag. 219.

^{s)} ibidem pag. 222.

"Mine Herrer og Prælater, sagde han, dette
 "skal være mit Raad til Eder; At I forestaae det
 "Kald, som Gud har sat Eder over, med Biiødom
 "og Forstand, og betænke, at den Magt og Myn-
 "dighed, I have, er ikke Eders Fædrenears; seer
 "Eder i Speil paa Erkebispem Erik den Blinde;
 "han kan nu ikke hjælpe sig selv, end siige Eder;
 "viser Lydighed og holder Fred med mig, saa skal
 "jeg forestaae og bestyre vor fælleds Sag". Her-
 paa lovede de enstemmigen, at de stedse vilde være
 Sverre troe; men det følgende skal vise os, hvorle-
 des de holdt Løftet.

Da Kroningen nu saaledes var lykkelig endt,
 havde Sverre endnu et for ham temmelig vigtigt
 Ønske tilbage, dette at see sig befriet fra det af
 Tronhjemms Erkebisp, Erik, udvirkede Band. Han
 blev derfor enig med Bisperne om, at sende Bisp t)
 Thorer og Richard Sortemester til Rom, for nøi-
 agtigen at underrette Paven om hele Striden
 imellem ham og Erkebispem, og derved at blive
 løst fra Bandsættelsen. Disse udrettede virke-
 lig deres Ørende til Sverres u) Tilfredshed, men
 bleve tilligemed en Romersk Cardinal paa Tilbage-
 reisen dræbte ved Gift hos en Præst i Danmark,

t) Sverres Saga, pag. 210.

u) ibid. pag. 223.

og Paven's Frikjendelses- Breve bleve først nogen Tid derefter af Danske bragte til Kong Sverre. Disse Breve lod Sverre offentlig oplæse fra Choret, fremvisende Paven's Segl og Underskrift. Paven erklærede deri, at, saasnart han var bleven overbevist om, at Kongens Sag var retfærdigere end Erkebispens, havde han strax løst Sverre og hans hele Rige fra Handsættelse. Heraf seer man da tydeligen, hvor uretfærdig Cleresiets Sag maae have været, naar Paven selv vilde indsee og tilstaae det.

Da Sverre nu ved alt dette saa alvorligt havde viist sine trodsige Prælater, at ikke de, men han, skulde og vilde raade over Riget, søgte Erkebispens og fornemmelig den ovenomtalte Bisp af Opsloe, Niels, der havde lovet Sverre Troeskab og Venskab, paa alle muelige Maader at ophidse en Rebeller efter den anden mod ham, og saaledes^{v)} at fornye de blodige Optrin, som i 60 Aar havde ødelagt Norge. Mæret efter Kroningen reiste han derfor til Lund, hvor Erkebispens Erik havde ladet opdrage et ungt Menneske, ved Navn Inge, som han udgav for en Søn af Magnus Erlingsen, og nu, under Cleresiets kraftige Understøttelse, lod ham fremtræde som Anfører for de i Norges Historie saa bekjendte Bagler, der bleve for Sverre de farligste Fjender, han sin hele Regjering igjennem

^{v)} Pontopp. Annal., I. pag. 486.

havde havt at kjæmpe mod. Thi vel vandt Sverre i Begyndelsen en betydelig Seir over disse Bagler, men understøttede af Danmark og Rigets fornemste Geistlige, s. Ex. Nicolaus af Oppløe, Martinus af Bergen, Ivar af Hammer og flere, gave de ham saa meget at bestille, at, naar han var i Bergen, stode de i Tronhjem, og allevegne myrdede hans troe Tilhængere, og ødelagte deres Eiendom. Ved Seims Fjorden mødte Sverre Baglerne, anførte af Sigurd Jarlsøn og Bisp Niels, hvilken sidste under haanende Skjeldsord udfordrede Kongen, havende sit Skjold med de Ord: v) "Staalhuen og Sværdet er Biskops huen og Staven, som jeg i Dag, ifølge Pavens Befaling, gaaer dig imøde med, og viid, at jeg ikke skal nedlægge disse Baaben, førend du er slagen og fordreven af Riget". Men Nielses Feighed viste snart, at hans Udfordring ikke maa have været saa alvorligen meent; thi i næste Træfning var han og de øvrige Geistlige, som omgave ham, de første, der begave sig paa x) Flugten med det Løsen "Fanden er nu løs". Herpaa tilbøde de Sverre et Forlig, hvilket han afslog, med mindre de udleverte ham Niels. Nu søgte Baglerne til Tronhjem, hvis Borg (Fæst-

v) Sverres Saga, pag. 227.

x) ibidem 234.

ning) de beleirede, og indtog, da Commandanten Thorsteen tilfidesatte Pligt for egen Interesse y), Foruden mange andre Ulykker, som Niels var Op- havsmand til, var han og den, der raadede til Bergens Opbrændelse, da han lod sætte Ild paa forskjellige Steder, hvorved den største Deel af Byen og sex Kirker lagdes i Aske. Endelig var dog Sverre for sin Død saa lykkelig at have undertvunget alle sine Fjender, og kunde nu saaledes 1201 ende sit hæderfulde Liv paa Grottesengen, en sjelden Død paa den Tid for en norsk Kyrste. Han var en af Middelalderens største Regentere og den, der skulde have givet Norge en Styrke og Ansæelse, hvorved det kunde have maalt sig med Europas mægtigste Riger, om ikke Geistligheden havde hindret ham deri. Efter Sverres Død erkjendte Rigets Magnater strax hans Søn Hagen berettiget til sin Faders Throne, og denne lod sig derfor paa Dre- Ting udraabe til Norges Konge. Det første, han derefter foretog, var at forlige z) sig med Rigets Prælater, hvilket han og opnaaede ved at tilbagefalde de landflygtige Bisper, hvorimod de ei alene hævede det langvarige Band, men styrkede og selv Baglernes Ansører, Inge, som hidtil var ophidset og understøttet

y) ibidem 238.

z) Thorkelins Diplom. II. pag. 18.

af dem. Dette Partie, der nu saae sig berøvet sin Anfører, deels forligede sig med Hagen, deels flygtede til Sverrig og Danmark. Hagen, der besad endeel af sin Faders gode Egenskaber og syntes at have forenet alle Partier, døde efter to Mars Regjering 1204.

Fra denne Tid af, indtil Hagen Hagensen 1241 kom i rolig Besiddelse af Riget, var Norge en uophørlig Skueplads for Uroligheder og Borgerkrige, hvis Historie vedbliver at vise os den norske Geistlighed altid lige herskesyg, lige virksom i Cabaler, lige omhyggelig for sin egen Interesse og sysselsat med under Religionens Maske at udvide sine borgerlige Rettigheder. Her at forfølge den Skridt for Skridt igjennem Borgerkrigenes Historie vilde føre til større Vidtløftighed, end denne Afhandlings Plan tillader eller gjør fornøden. Det være altsaa nok at bemærke, at Biskop Niels af Opsloe endog gif saa vidt, at han vilde sætte sin egen Søstersøn paa Thronen, og at, da Hagen Hagensen, Sverres Sønnesøn, allerede var bleven Konge, og som Konge iblandt andre kjæmpede med Sigurd, en Sønnesøn af Magnus Erlingsen, der havde et stort Partie blandt Geistligheden, som hadede Sverres Æt, viste Erkebispfen af Tronhjem, Peder, der alene ved Kong Hagens gode Recommendation af Paven var ophøiet paa Erkesædet, sig saa utafnemmelig, at han offentlig holdt med Sigurd og endog ved Trusel

af Band vilde tvinge Kongen til at forlige sig med
 denne Bedrager; og da siden efter Kongen fik en
 ny Rebeller at bestride i Grev Skule, maatte han
 og see ham understøttet af sin egen Geistlighed,
 hvorvel han dog tilsidst seirede over alle de Fjender,
 den havde opvaakt ham. Men at disse Uroligheder
 ogsaa bleve et Middel i Geistlighedens Hænder til
 dens egne Rettigheders og Fordeles Udvidelse, det
 beviser blandt andet saavel den Rettighed, Erkebi-
 sphen og Kirken i Tronhjem ved et kongeligt Dis-
 plom a) erholdt til at mynte Penge, som den Af-
 staaelse af en De i Nisøen til Bispestolen af Ham-
 mer, hvortil Bisp Povel ved Hjælp af en pavelig
 Bulle tvang Kong Hagen i Aaret 1234 b).

Heller ikke forsømte Geistligheden at benytte
 den Leilighed, Kong Hagen Hagensens attraaede
 Kroning tilbød, for derved at befæste sin Magt;
 thi da han, efterat have overvundet alle sine Fjen-
 der, herom henvendte sig til Erkebispen af Tron-
 hjem, var strax Betingelsen, at han skulde forsøge
 Cleresiets Rettigheder og Friheder, og gjøre den
 samme Fed, som Kong Magnus ved sin Kroning
 havde aflagt. Men Kongen, der ikke vilde mod-
 tage en nedværdiget Krone, afflog Begjæringen

a) Thorkel. Diplom. II. pag. 20.

b) ibidem pag. 26.

med følgende Ord. " Kongerne have saalænge gi-
 " vet Eder Frihed og Rette: Bøder, at der er lidet
 " for os at lægge til, og I har desuden selv videre
 " brugt og tiltaget Eder samme, end det har været
 " Eder lovet og samtykket; dersom vi skulde gjøre
 " Eder en saadan Fed, som Kong Magnus Erling-
 " sen, mene vi, at det vilde blive os til større Skam
 " end Ære. Thi Magnus brød sig ikke om, hvad
 " han soer, paa det han kunde nyde det, som ikke
 " med Rette tilkom ham. Men jeg vil ikke kjøbe
 " det, som tilkommer mig med Rette, men oppebie
 " den Tid; da Gud vil forunde mig min Ret".

Kroningsceremonien syntes ikke destomindre
 Hagen alt for vigtig til, at han skulde have ladet
 det blive derved. Paa Kongens Begjæring herom
 kom derfor Cardinalen Wilhelm over Engelland til
 Norge, hvor Kongen med Rigets fornemste geist-
 lige og verdslige Embedsmænd modtog ham i Ber-
 gen. Under Cardinalens Ophold indkom adskillige
 Klager, deels fra Almuen imod Cleresiets Udfu-
 gelse, deels fra de ringere Geistlige mod de høiere,
 dem Cardinalen søgte at afhjælpe. Saaledes kla-
 gedes f. Ex. over, at Bisperne rev Tiende til sig
 fra Kirken; at de krævede Gjæste-Penge, naar de
 ikke kom til Præsterne eller der i Lehnnet; at de toge
 Bøder af Bønderne, naar disse i Nødsfald indhø-
 stede deres Høe eller Korn paa Søndagene. Dette
 og meget andet gav Anledning til en Anordning af

D Cardinalen som findes hos Thorkelin c), hvor det
 d blandt andet hedder: "Som pavelig Legat i Norge
 " have Vi blandt andre Rigets Elendigheder, som
 " ere mange, erfaret Folkets Klage, der paa en
 " forunderlig Maade efter en egen besynderlig Bog,
 " som er skrevet i Landets Sprog, tvinges til paa
 " Festdage at afholde sig fra alt Arbeide, endog hvor
 " den største Nødvendighed er tilstæde; da det derfor
 " ofte har været Tilfældet, at man formedelst
 " Regn hverken har kunnet pløie eller saae, und-
 " tagen maaskee fire eller fem Dage, og det ikke
 " engang i Aad, saa forordne og bestemme Vi nu,
 " at de i Fremtiden, uagtet hidtil brugte Sædvane
 " og forømtalte Bogs Forbud, maae ustraffet
 " fange Sild, naar Fiskerie falder; og at indhøste
 " Korn og Bælgfrugter skal det være dem tilladt
 " paa hellige Dage, dog i den Forudsætning, at de
 " ved ondt Veirlig paa Sognedagene deri ere blevne
 " forhindrede. Vi have fremdeles bemærket, at
 " i Vacancerne tilegne Biskopperne sig undertiden
 " Kirkerne's Indkomster, hvilket Vi aldeles forbyde
 " at skee o. s. v. Endvidere ere Vi komne i Erfaring
 " om, at nogle af Bisperne sætte sig selv i Besid-
 " delse af Kirkerne's Eiendomme til disse's Fornær-
 " melse og Manges Forargelse, hvilket herved al-
 " deles forbydes". Dette Cardinalens Edict finde

c) l. c. pag. 30.

vi i samme Aar at være stadfæstet af Kong Hagen, og Aaret derefter ved en egen Bulle ligeledes af Pave Innocentius den Fierde, hvilke alle findes hos Thorkelin.

Ligesom sidstnævnte Document er et autentisk Bidrag til Kundskab om Geistlighedens egenraadige Udfærd og dens Foragt for Constitution og Love, saaledes viser en anden Bulle af samme Cardinal og af samme Aar os, til hvilken Høide dens paa formelig diplomatisk Udkomst grundede Rettigheder og Privilegier nu vare stegne. Det er den mærkværdige Bulle *d*), ved hvilken det deels antages som afgjort, at Bisperne ene havde Patronats-Ret til alle geistlige Embeder, deels fastsættes som Grundregel, at alle geistlige Sager, store og smaa uden Forstjæl, skulde ene henhøre under Cleresiets Jurisdiction, dog saaledes, at hvad der angik Erkebisper, skulde paakjendes af Paven eller hans Legat. Bisperne skulde bringe alle deres Sager for Erkebisper, de øvrige Geistlige for Bisperne; og fik en Lægmand nogen Sag i noget aandeligt Anliggende, skulde den indklages for Stiftets Biskop. Ifølge denne stadfæstedes de Rettigheder angaaende Jus Patronatus, som Pave Coelestinus den Tredie havde tilstaaet Erkebisper i Tronhjem og hans Efterfølgere paa samme Stoel, og

d) Thorkelin Dipl. I. c. pag. 28.

udvidedes endnu ved at tilstaae, "at Kalbsrettighed over 3 Kapeller, som Dronningen i Norge til-
 egnede sig og Efterkommere, skulde efter hendes og
 hendes Søns Død tilfalde Bispen af Stavanger.
 Herved fik nu Cleresiet det store Privilegium, der
 ganske lovliggjorde det oprindeligen usurperede geist-
 lige Forum, hvorved Kongerne betoges al Magt i
 geistlige Sager, ja selv i de Stridigheder, som Læg-
 mand havde med Cleresiet, og fra nu af gaves der
 næsten ingen Trætte, ingen Anke, som jo Cleresiet
 forstod at gjøre til en Religions-sag og derved at
 drage den ind under sin Domstoel. Det hedte jo
 i Evangelium, "dersom din Broder synder imod
 "dig, da siig det til Menigheden". I alle Sager,
 hvorved brugtes Fed, altsaa i alle dem, der an-
 gik Contracter, efterdi der i samme sædvanligen
 indbefattes en Fedsformular, blev nu Geistligheden
 Dommer. Testamenter ansaaes som Reli-
 gions-handlinger, og Testamentalsager maatte alt-
 saa dømmes efter de canoniske Love. Da Geistlige
 nu som oftest vare overværende ved den Døendes
 sidste Villie, fik de nu og en beqvem Leilighed til
 her at berige sig. Det var bleven til en Regel e).
 at hvo der havde fem Børn, skulde give til Kir-
 ken det Halve af sin Formue; hvo som havde fire

e) Erkebisp. Johns Christ. Ret. Cap. 17 i Paus's Sam-
 ling 2 D.

Børn, de to Trediedele; hvo der ikke havde ægte fødte Børn, de tre Fierdedele; og Biskoppen var det paalagt som Pligt, at han skulde formaae de Døende til at betænke Kirken med Gaver, samt et Middel til at befordre Sjælens Salighed. Alle Ægteskabsfager inddroges nu ogsaa under den geistlige Jurisdiction, da Ægteskabet jo var gjort til et Sakrament. Denne Ret udvidedes, som enhver anden, fornemmelig ved det aandelige Fadderskab.

Under Hagen Hagensens Søn og Eftermand, Magnus Lagebæter, blev det retlige Forhold mellem Regenten og Geistligheden nøiagtigere bestemt. Den siden 1164 immer vedvarende Strid om Valgrettigheden fik denne Konge endt ved et med Geistligheden indgaaet, i Aaret 1277 sluttet, Forlig og i denne Anledning udstædt aabent Brev. Ifølge dette Forlig, hvilket findes anført hos Pontoppidan *f*), maatte da Cleresiet ganske frāsige sig al Ret til Kongevalg, samt den Tronhjemste Stifts Kirkes Lehnret over Riget, saalænge der endnu var nogen Afkom tilbage af den første Monarks, Harald Haarfagers, Stamme. Derimod maatte Kongen tilstaae Erkebispnen og det øvrige fornemme Cleresie den første og meest afgjørende Stamme ved Kongevalget, naar ovenomtalte Stemme var uddød. Valget skulde i saa Fald foretages i Tron-

f) Anhal. I. pag. 741.

hjem under den hellige Olufs Beskyttelse. Kongen maatte og ifølge dette Forlig paa sin og alle Laugmænds og andre Dommere's Begne affige al Ret til at kjende i Kirkesager: nemlig angaaende Ægteskab, lovlig og ulovlig Fødsel, Patronat, Tiender, hellige Løfter og Forpligtelser, Fornærmelser mod Pillegrime, Testamenter, Foræringer til geistlige Stiftelser, Kirkeran, Simonie, Meene-æd, Mager, Rjetterie, Utugt, geistlige Personers religiøse og borgerlige Contracter, o. s. v.; Ogsaa indrømmede Kongen alle Stifts- og Kloster-Kapitler den Frihed at vælge deres Foresatte, og Bisperne Kaldsrettigheden til alle af hvilkesomhelst stiftede Kirker og Kapeller.

Erkebispens som de øvrige Bispers Valg bestemtes nu som oftest af de ved ethvert Stifts Domkirker residerende Kanniker, uden mindste Hensyn til Kongens Ønske eller Samtykke.

Og da nu de vigtigste geistlige Embeder tillige vare de anseeligste verdslige, (thi Opsloes Domprobst var f. Ex. Kongens og Rigets Kanzler, og den første blandt Kongens Hofpræster sad i Rigets Raad), saa kunde fra Cleresiets Side ved denne Forret altid sørges for, at den verdslige Magt ikke skulde gjøre Indgreb i de Geistliges Rettigheder eller Fordele.

Videre gaves ved samme Forlig Erkebispens Ret til Falke-Jagten, Myntrettighed i Tron-

hjem, Frihed til aarlig at sælge 30 Læster Meel i Island, den aarlige Told af et i Tronhjem liggende Islandsk Fartøj, og uindskrænket Magt til at afgjøre de Stridigheder, som maatte opkomme mellem de verdslige Tjenere, der geleidede ham.

Fra dette Aar lige indtil Reformationen udsæde derfor Geistligheden i Norge alle dem nu tilstaaede Herligheder, og især Myntrettigheden, hvilken sidste blev af meget skadelige Følger for Underfaaternes Handel og Statens Indtægter. Videre lovede Kongen, aldrig uden Bispernes og Raadets Bevilling at forandre Lovene eller Pengebøder, stadfæstede de geistlige Tienders Oppebørsel over hele Riget, tilstod Erkebispen at holde 100, og hver Bisp 40 bevæbnede Tjenere, hvilke tillige med tvende Karle for hver Præst skulde være befriede fra at følge den kongelige Hær, fra Arbeide paa Skibsværsterne, og den Skat, som man kaldte Leydancer; og undtog de bispelige Folk og Vare fra enhver kongeligt Forbud i Henseende til Kjøb, Salg og Udsørsel. Det sidste blev saa meget mere fordeelagtigt for Geistligheden, efterdi, da Tiender systemet nu var ordnet, strømmede den første Deel af hele Landets Gød, Fiskerie og øvrige Natur-Producter ind til den.

Endnu samme Aar tilstod den samme Konge,

Erkebispem Johannes i Tronhjem og alle hans Efterfølgere : g)

1. Den Ret at hæve den hele ved Loven fastsatte Mælt, som deres Undergivne for hinanden tilføiet Fornærmelse eller Skade maatte betale, med mindre denne Fornærmelse var begaaet i Kongens Overværelse, i hvilket Tilfælde den halve Deel skulde tilfalde Kongen.

2. Ret til, efter den borgerlige Lov at mulctere dem, som efter given Befaling ikke indfandt sig hos Erkebispem.

3. Tilladelse til i Tronhjem at mynte saa mange Penge, som en Myntmester med en Svend kunde stemple.

4. Frigivelse fra Kongens Tjeneste for alle de Haandværker og Daglønnere, der arbeidede for Geistligheden og Kirken; og endelig

5. Fri Bisiddelse af den Eiendom paa Marken Gluballum, hvor Erkebispem havde ladet bygge et Fattiges Hospital, samt af de Bygninger ved Abredde af Nidelven, hvilke Johannes Tinskas sin forhen havde skienket Erkebispem Einar.

Til alle disse Fordele kan endnu regnes den af Kong Magnus i Aaret 1267 udstædte Befaling h) til alle sine Undersaatter, rigtig at betale Tiende og den almindelig paabudne Kopskat

g) Thorkelin. Diplom. II. pag. 76.

h) Pontopp. Annal. I. pag. 728.

af en Penning for hvert Stykke Kæ til Geistligheden, fornemmelig til St. Olufs og St. Halvards Kirke.

Foruden disse og mange andre Forretter, som Geistligheden fik under Kong Magnus, finde vi og under ham hyppigen Eiendomme og Gaarde ved Gaver og Testamenter at være overdragne Geistligheden i Tronhjem, Stavanger og Bergen til fri Brug og Eie, og som oftest med fuldkommen Skattefrihed, hvilket siden foranledigede utallige Trætter imellem Kongerne og de Geistlige.

Ved Erik Præstehaders Kroning 1280 tvang Geistligheden ham til ved Fed at forpligte sig, at vise Paverne og Cleresiet den skyldige Erbødighed og at stadfæste og udvide de dem forhen tildeelte Rettigheder, samt reent at afskaffe alle de andre tilbageblevne Love, som ansaaes stridende mod Kirkefriheden i).

Næret efter benyttede Erkebispen sig af Kongens aflagte Fed til at give nye Kirkelove, og i samme at fastsætte nye og forhøiede Pengebøder for alle Slags Korseelser, uden at spørge om Kongens eller Regjeringens Tilladelse. Erik, der maatte ansee dette som et Indgreb i den kongelige Magt, tilbagefaldte nu alle de Privilegier, som Cleresiet havde afvunget ham og hans Fader,

i) Finni Iohann. hist. eccles. isl. I. pag. 399.

Magnus Hagensen, nødte Erkebisperne tilligemed Bisperne af Oppløe og Hammer, Andreas og Thorfin, til at forlade Riget, og tog de bispelige Vicarier, Provster og Præster fangne. Vel fik han fra Paverne Martin og Honorius en Formånings- og Truselsbulle efter den anden; vel gav man ham overalt Navnet Præstehader, og truede ham med Opstand; men han blev dog standhaftig, og gik endog saa vidt, at han befalede de Islandske Lægfolk at forvalte Kirkens Godser igjen, som de ved den første Hylding havde gjort. Bisperne selv fandt det snart raadeligt at forsøge mildere Midler, og Bisp Arne af Skalholt kom endeligen igjen i Kongens Raade, og udvirkede et Forlig, ifølge hvilket de Verdslige blot beholdt Forvaltningen af de Kirker, af hvis Godser de eiede Halv-Parten *k*). Kongen bragte det endog derhen, at Norges daværende Erkebisp, Jorund, paa Frostethings Rigsdag 1297 blev paa en hidtil uhørt Maade hans Jarl, og aflagde ham Lydigheds-Eed.

Under de følgende Konger indtil Unionen vedblev den norske Geistlighed stedse at være i Besiddelse af de samme Rettigheder, Magt og Indflydelse, især Erkebisperne og Bisperne, hvilke alle ifølge deres Embeder vare Medlemmer af Regjeringen, og derfor mindre opholdt sig i deres Stif-

k) Finni Johan. hist. eccles. isl. I. Tom. pag. 411.

ter, end der, hvor Kongen var. Hvor stor overhovedet Bispernes Anseelse var i Norden, viser intet mere end dette, at Fyrsterne sædvanligen valgte dem til Voldgiftsmænd i deres Stridigheder, og at, naar der imellem de tre nordiske Konger sluttedes nogen Forening, var det som oftest med den Clausul, at den Konge, som overtraadte Fordraget, underkastede sig den eller den Biskops Bandsættelse. Deres ved Overtroens Gæmildhed stedse voxende Rigdomme og Indkomster kunde ei heller andet end formere deres Anseelse; ja selv offentlige Ulykker maatte tjene som Middel til at forøge baade hine og denne.

Efter saaledes i Korthed at have fremskillet Hierarkiets Virkninger i Norge med Hensyn til de Byrder, som det i oekonomisk Henseende medførte for Nationen, og til de Lænker, det meer eller mindre paalagde Regjeringen og de civile Autoriteter, vil det maaskee ikke være uhensigtsmæssigt at slutte denne Afhandling med nogle Betragtninger over den Indflydelse, som det middelbar og umiddelbar yttrede paa Oplysning og Sædelighed.

Med Vold og List paatrængte de første christne Konger i Norge deres Undersaatter en Religion, hvis Bæsen blot sattes i nogle lidet practiske Sætninger, i visse udvortes Ceremonier og en blind Lydighed mod Geistligheden og Rom. Paa nogen sand Oplysning blev altsaa aldeles intet tænkt,

den var efter de Tiders Begreber, Christendommen uvedkommende. De Geistlige, der skulde lede Almenheden, vare deels selv opfødte i Uvidenhed, og satte deres vigtigste Pligt i at forskaffe Paven slavisk lydige Tilhængere; deels kjendte de deres egen Interesse for vel til, at de ikke hellere skulde have stræbt at vedligeholde Overtroe end at udrydde den. Derefter vare da og de Begreber om sand Christendom indrettede, som de christelige Præster og Munke søgte at indprænte deres fromme Hjord.

I nogle Formularer, Bønner og Troesbekendelser bestod den hele Undervisning. Guds tjenesten forrettedes paa Latin i et for Meenigheden uforstaaeligt Sprog. Alt antage Ting, der stred imod fysisk og moralsk Nuelighed, var Troe; at vise denne Troe i Handlinger, der berigede Kirken, var det sand Gudsfrugt.

Istedet for at oplyse og forædle Menneskene blev da Religionen blot et Middel til at bringe Nationen under Geistlighedens Nag, og gjøre den det samme skatkyldig.

Saae det saaledes ud med Undervisning og Opbyggelse, kunde der ikke haabes meget for Sædeligheden; vare ikke de Religionsfætninger, som mest befordrede Geistlighedens Fordele, netop de, som for Moraliteten maatte blive mest skadelige; og kunde man vente, at hine skulde være blevne til Gidsel for denne? var det ikke naturligt, at intet Universit. og Skole = Annaler. 1806. 2 B. 3

ideligere, intet eftertryffeliger indskærpedes Ungdommen og foreholdtes enhver Alder, end at Veien til Himlen ene stod aaben for dem, hvis sande Troe viste sig i stadig Deeltagelse i alle kirkelige Ceremonier; i en blind Tillid til Kirkens Tjenere og alle de Fabler, de fortalte, og en uindskrænket Lydighed mod deres Forskrifter; i en virksom Lyst til i Liv og Død at formere Herrens Arv, det var, Geistlighedens Indtægter; i en sand Bod og Poenitenz, det var, i Villighed til at kjøbe for tætmæssige eller vilkaarlige Priser en Syndsforladelse, der altid var at erholde, saasnart kun Penge kunde tilveiebringes, alt efter enhver Formue; thi af de Fattige lod man sig nøie med lidet, for at deres Fattigdom ikke skulde berøve dem Adgang til Deeltagelse i Kirkens Goder eller i den Skat af Fortjenester og gode Gjerninger, som Christus ved at udgyde langt mere Blod, end behøvedes til Verdens Gjenløsning, havde nedlagt i Kirkens Skjød til Trøst og Understøttelse for dem, med hvis egne gode Gjerninger det saae noget betænkeligt ud. Håberlin *a)* siger, at for 10 Skill. kunde man, naar Evnen ikke var til mere, blive ligesaa reen som man var i sin Daabs Time. Men hvilken maatte Indflydelsen paa Sædeligheden, ja selv paa Nationalcharacteren, blive af en kirkelig Lære, hvori det var Hovedsæt-

a) Hæberl. Hist., Tom. 9. Pag. 37.

ningen, at Jagttagelsen af udvortes Ceremonier er en Christens væsentligste Pligt og største Noes, og at Syndsforladelse, Ustyldighed og Afgang til Himlens Velbehag er tilfals for Penge eller Penges Værd!

Heller ikke kunde Sædeligheden vinde ved den Mængde af Messe- og Bedetimer, hellige og Festdage, der nu bleve ligesaa mange Anledninger som gyldige Paaskud til Lediggang og Udspredelse fra nyttige Syssler. Er Arbeidsomhed Sædernes Bevogter, gjelder det Modsatte om Drægløsheden, hvilken nu tilligemed alle de Laster, hvortil den er Moder, i hine kirkelige Indretninger fandt en riig Næring. Hvert Dieblif forkyndte Klokkernes Lyd en Høitid eller aandelig Ceremonie, som det var fortjenstligt at deeltage i, og en utallig Mængde af Messepræster, ofte 6 til 8 i een Kirke paa engang *k*), vare uophørlig sysselsatte med at læse de Messer, som en misforstaaet Religiositet forlangte og bivaanede. End i høiere Grad skadelige for Moraliteten maatte de Processioner og Balfarter blive, som i mange Egne aarligen foretoges til visse hellige Steder i længere eller kortere Afstand, og hvoraf Sviren, Drukkenhed og Slagsmaal vare de sædvanlige Følger.

Geistlighedens Levnet og Wandel var heller in-

§ 2

k) Pontop. Annal. I. Pag. 247.

tet mindre end skiftet til at virke til Sædernes For-
 deel. Jo større Folkets Erbødighed var for denne
 Stands Værdighed og Hellighed, desto mere Ind-
 tryk maatte ogsaa dens Exempel gjøre. Men det
 Begreb, de meest troværdige Bidnesbyrd give os om
 dens egne Sæder, tillader os ikke at troe, at dens
 Exempel har for Nationen været nogen Anførsel
 eller Veiledning til det Gode; og hvilken Afgtelse
 for Pligt, Ære, Redelighed, Troeskab, Erbar-
 hed og christelige Dyder i Almindelighed skulde man
 vel turde haabe der, hvor de, der vare disse Dy-
 ders offentlige Lærere, og efter deres Bestemmelse
 betragtedes som synlige Mønstre deraf, med den
 meest utilbageholdende Frihed tillode sig alt, hvad
 deres Sandselighed attraaede, eller deres Interesse
 tilraadede? I Henseende til Rydskhedens Pligter
 gav ingen slettere Exempel end just de Geistlige.
 Det gif saa vidt, at deres Usædelighed heri endog
 blev til et Ordsprog. Da Coelibatet var indført,
 blev det ganske almindeligt, offentlig at holde Con-
 cubiner eller Friller, og den høiere Geistlighed var
 heri saa meget lemfældigere imod den lavere, som
 den selv tiltog sig lignende, endog større Friheder.
 Paverne selv vare i denne Henseende temmelig to-
 lerante. Innocenz den Fjerde beføl i det trettende
 Aarhundrede Bispen i Ribe, at forfare med de
 Geistlige, som ei vilde forlade deres Concubiner,

eftersom det var dem gavnligt ^{l)}, det er, at see igjennem Fingre med dem. Om Norge hedder det i det fjortende Aarhundrede, at det der var hver Bisp og Provst tilladt at holde Concubiner og føre dem om med sig. Munkene Theodorik, som vidner om dette ^{m)}, lægger endog til, at Bispernes Concubiner selv ikke tillode dem at visiterere i Stiftet — hvilket sædvanlig skede to Gange om Aaret — uden at tage dem med, deels for at kunne leve høit med de besøgte Provster og Præster og see disse Beninder, deels for at faae Foræringer paa ethvert Sted, deels ogsaa for at paasee, at Bisperne ikke paa deres Visitats gjorde alt for noie Bekjendtskab med andre smukkere Fruentimmer; ja dersom en af de Geistlige, Bisperne visiterede hos, af en Hændelse ikke havde Concubine, maatte han, som den der handlede mod den gode gamle Arveskik, til Straf betale dobbelt Visitatsgebyr. Ogsaa fik disse de Geistliges Concubiner i Kirker, i Selskaber og ved alle offentlige Leiligheder, Plads, Sæde og Rang over alle andre Fruer, endog de høiere Officerers.

Ikke mindre vare andre den norske Geistligheds Laster til offentlig Forargelse, især dens Gjerrighed og Yppighed. Om den første have vi alle-

^{l)} Pontop. Annal. I. Pag. 504.

^{m)} Hos Pontopp. I. c. II., Pag. 26.

rede tilførn anført Aldanis af Bremen lidet opbyggelige Vidnesbyrd *n*); ja denne gaaer saa vidt, at han anseer Præsterne's Gjerrighed som det eneste, der fordærvede de Norske's ellers gode Sæder *o*). Eildigere Stribentere male med temmelig sorte Farver den Simonie, som her gik i Svang, og Norges første Historiograph, Snorro, anfører Facta nok, der bestyrke denne almindelige Beskyldning. Af den Uppighed, især i Mad og Drikke, som synes at have været en af de Skjodesynder, det norske Cleresie havde tilfælles med hele Nationen, giver blant andre forbemeldte Theodorik *p*) os en levende Skildring. "I Norge, siger han, drikke, efter Landets Skik, Geistlige og Verdslige paa lige Viis, og ingen anseer sig lykkelig, med mindre han til den høieste Grad beruser sig i Al, og jo større Drikkehelt Mogen er, desto bravere Karl ansees han for." Drikkegilderne vare endog autoriserede og paa en vis Maade organiserede ved Lovene selv, ifølge hvilke det var enhver Gjest paalagt at medbringe et vist Quantum under Straf af en fastsat Mulet *q*). I alt hvad som an-

n) Ovenfor A. 39.

o) De situ Dan. C. 31.

p) Hos Pontoppidan l. c. II., Pag. 26.

q) Paus Samling af gamle norske Love II., Pag. 16.

gik Wellevnet og Kjøkkenets Luxus, var det den høiere Geistlighed, der meest udmærkede sig, hvorfor Kjøkken ogsaa nævnes som en af Bispernes vigtigste Domestiker.

Alt alt synes det derfor indlysende, at det norske Cleresies Sæder i det Hele i ingen Henseende kunne have været bedre end Geistlighedens i Nabo-
riget Danmark; men om disse gjør en Historiker følgende Skildring, der altsaa her kan staae som oplysende Sideskylt: "Hvor kunde, ere Pontoppidans Ord ^{r)}, de Christnes Levnet være reen og god, da Cleresiet, Folkets Salt, var yderst fordærvet. Geistlige foragtede Videnskaberne, og vare hengivne til Lediggang og alle Arter af Belløst. De gjorde deres Bug og deres Sandfælgighed til deres Gud, ja selv Nonnerne besvangredes af dem. Ved intet Forbud afholdtes de fra, at løbe omkring paa Gaderne med Mordervaaben under deres geistlige Ornat. I offentlige Kroer og Kipper sad de de hos hinanden bonvivans. Med den samme Mund sang de Messe og liderlige Sange. Geistlige Beneficia solgtes som offentlige Kramvare, og efter Coelibatets Indførelse undsaae de sig ikke ved offentlig at holde Concubiner. Mogle ivrige Bisper Forbud mod disse Concubiner, under Straf af Affættelse, bleve sjelden fuldførte. Ja ikke saa

r) Annal. II., Pag. 45.

Prælater havde deres rationes domesticas, hvorfor de ikke paa det strængeste urgerte dette Forbud, og kom det engang til Straffens Udvøelse, rystede man Pungen lit, og Straffen mod de Klosterbrødre, som mod alle Anordninger ei vilde give Slip paa fordægtige Qvinder, blev f. Ex. i Slesvig s), ei andet, end Udelukkelse fra Rydelsen af visse Brød, hvilke efter Bisp Buchwalds Gave uddeelt. Vil man endog indrømme, at denne og de foranførte Skribenteres Skildringer over Geistlighedens flette Sæder i Danmark og Norge ere overdrevne, nødes man paa den anden Side dog at tilstaae, at disse maae have været yderst forfaldne, hvilket endnu med mange flere Vidnesbyrd, end de anførte, kunde bestrækes og bevises.

*) Disse faa Bemærkninger kunne være tilstrækkelige til at give et almindeligt Begreb om, hvorvidt Nationalsædeligheden i Norge ved Hierarchiets Anstalter og Geistlighedens Exempel kan have vundet eller maa have tabt. Det være derfor ikke nægtet, at jo Christendommens Lære og de

s) Christiani Slesv. Hist., II., Pag. 48.

*) Udgiwerens Tillæg.

dermed forbundne Indretninger, selv under en saa total Fordærvelse af hiin og en for Moraliteten saa ugunstig Form af disse, kan have og virkelig har havt nogen gavnlig Indflydelse paa at formilde Sædernes Vilddhed, hvilken sidste Synspunkt overhovedet, som en skarpsindig Historiker har bemærket ¹⁾, er den, hvorfra man rigtigst bedømmer den Reform's Værd, som Christendommen hos raue og barbariske Nationer findes at have bevirket. Men for sand Forædling og ægte Moralitet var under de Omstændigheder, som i det Foregaaende ere oplyste, ligesaa lidet noget at haabe, som saadant virkelig findes at være udrettet. Ogsaa fra denne Side betragtet havde altsaa Hierarchiet i Norge en i det Hele skadelig Indflydelse.

Saadanne vare da Hierarchiets Virkninger i Norge i politisk, oeconomisk og moralsk Henseende. I Mørket reist, paa Overtroe bygget, af Uvidenhed understøttet maatte dets Throne vakle, saasnart den første Lyssstraale begyndte at adsprede

¹⁾ Heeren Handbuch der Geschichte der Staaten des Alterthums, Götting. 1799. S. 551.

Blændværkets Taage, og ifalde, naar denne forsvandt. Den faldt, og den unge Frihed jublede paa dens Ruiner. Lyse Udsigter syntes at aabne sig. Hvad vi end maatte dømme om Graden, hvori de nærmeste Følger svarede til disse, kunne vi dog ikke nægte, at i Norge som i alle de Lande, hvor Reformationen indførtes, ved denne sidste de væsentligste Hindringer bortryddedes for Nationens tilkommende Oplysning, Cultur og Forædling. Hvad ere et Par hundrede Aar eller tre i de moralske Virkninger Kjæde! Langsom voxer den stærke Eeg. Det som i fjerne Fortid forberedte og mueliggjorde de sildige Følger, er i Philosophens Døie ikke mindre vigtigt end det, der gav det sidste Stød til disses endelige Udvikling.
